

Proletari din toate țările, uniți-vă!

Gazeta literară

Anul IX, nr. 430

23

Joi 7 iunie 1962

ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRITORILOR DIN REPUBLICA POPULARĂ ROMÂNĂ

8 pagini 50 bani

Număr consacrat
comemorării lui
ION LUCA CARAGIALE

MIHAI BENIUC

CARAGIALE

La 50 de ani
de la
moartea sa

În toată țara se desfășoară marile sărbători consacrate marelui nostru scriitor și dramaturg Ion Luca Caragiale, cu prilejul împlinirii a 50 de ani de la înțelegerea sa din viață.

Prin cuprinderea acestei aniversări semnificative în lista comemorărilor Consiliului Mondial al Păcii ea se extinde în lumea întreagă.

Sobrietatea stilistică, meșteșugul construcției, expresia verbală concentrată, dialogul scârpător, ironia usturătoare, umorul savuros, simțul în profunzime al tragicului și pînă la explozia în ris bonerice a comicului, împletirea ultimă a realului cu fantasticul, plătind în apele unei inefabile poezii, și totul clădit pe o adâncă omnie, imprimă pe opera lui Caragiale marca nemuririi.

Nimeni mai mult ca el n-a populat dintre scriitorii limba română cu mai multe expresii așezate proverbiale, nici n-a pus în circulație mai pregnante personaje literare, de la tragicul Ion din „Năpasta” la ridiculul Agamită Dandanache din „Scrisoarea pierdută”, de la obraznicul Goe la rămolitul Trahanache sau de la cumplita Anca la Coana Jofica, „damă bună”.

Altfel genial decât marele său prieten Mihail Eminescu, primul nostru poet de talie mondială, Ion Luca Caragiale, pornind de la realitățile românești ale timpului său, s-a ridicat ca forță artistică pe acea treaptă care ne îngăduie să-i amintim numele împreună cu al lui Gogol, Cervantes, Mark Twain, Cehov, și alte glorie ale literaturii mondiale.

A cunoscut societatea românească din a doua jumătate a secolului trecut și de la începutul secolului al XX-lea cum anatomul cunoaște osatura, mușchii și nervii corpului omenesc, cum fiziologul îi cunoaște toate funcțiile și reacțiunile. A cunoscut-o, a detestat-o în tot ceea ce avea rău și a iubit-o fără crutare. Dar cel bicul și s-au întors cu minia ticătosului căruia i se smulge obrăzurul și i-au strigat în față lui Caragiale: Tu ești rău! Nu-ți iubești neamul! Ești străin de suhetul lui! Ești un străin!

Cine era străin de popor s-a văzut în anul 1907, când potenții timpului, exponenții României burghezo-moscitești, au măcelărit 11.000 de țărani. Atunci Caragiale și-a părăsit pentru moment lozincă de-o viață: „Am rău nu pedepsește pe ticăloși mai rău decît risul” și ca minie a demascat pe autorii crimei în masă, pe liberalii și conservatorii.

Atunci s-a văzut și chipul adevărat al lui Caragiale mai bine ca oricând, lumina din sufletul său, îndreptată cu dragoste către popor, către cei oropșiți și apăsați.

El n-a bănuțit poate călea pe care istoria va scoate poporul din mărăcinii mizeriei, iar sovălele, în orientarea sa politică sint semnul unei trudnice căutări. Totuși spera în viitor, căruia, declara el cu optimism, răzmerița nu-i poate pune hotar.

Lui Caragiale viitorul nu i-a mai adus multe bucurii iar detracțiile săi, reprezentanții criticii retrograde, l-au pomegrit în conținare, deși nu puțin erau prietenii și admiratorii săi. Căci renumele i se consolidase din viață și în ciuda dușmanilor.

În zilele noastre, lui Caragiale nemurimare la fel ca de dragoste către popor, către cei oropșiți și apăsați. El n-a bănuțit poate călea pe care istoria va scoate poporul din mărăcinii mizeriei, iar sovălele, în orientarea sa politică sint semnul unei trudnice căutări. Totuși spera în viitor, căruia, declara el cu optimism, răzmerița nu-i poate pune hotar.

Lui Caragiale viitorul nu i-a mai adus multe bucurii iar detracțiile săi, reprezentanții criticii retrograde, l-au pomegrit în conținare, deși nu puțin erau prietenii și admiratorii săi. Căci renumele i se consolidase din viață și în ciuda dușmanilor.

PERSONALITATEA LUI CARAGIALE

Poporul român comemorează cincizeci de ani de la moartea unuia dintre cei mai de seamă și mai originali trupași ai literaturii sale. Ajuns la mormântele și chiar poplar, încă din timpul vieții sale, Ion Luca Caragiale și-a statornicit faima grație, îndeosebi, lucrărilor sale teatrale, comedii satirice inspirate din moravurile politice ale epocii și dramă țărănească izvorâtă din abisurile sufletului omenesc, cărora timpul nu numai că nu le-a atenuat, dar dimpotrivă le-a sporit adevărul psihologic sau causticitatea satirică, așa cum, pentru literatura clasică rusă, „Puterea întunecată” a lui Tolstoi sau „Revizorul” și „Suflete moarte” de Gogol sint și astăzi documente deosebit de istorice și semnificative și de științifice.

Si apropierea n-a e ctuși de puțin conventională. Ea vrea să spună că la fel cu capodoperele literaturii universale și piesele de teatru ale lui Caragiale stau solid întipite în realitatea socială a timpului pe care o reflectă, luminată de razele tăioase ale spiritului său satiric. Caracterul documentar al teatrului caragialian, ca și al întregii sale opere de altminteri, e unul din fundamentalele ei atribute, ce-i garantează durabilitatea. Cînd Engels, în altă de des citatul text de la 1888 afirmă că a învățat mai multă economie politică din Balzac „decît din toți istoricii, economiști și statisticienii profesioniști ai timpului de față, la o altă”, el formulează de fapt una din legile constante ale realismului critic, pe care Balzac, romancierul Comediei Umane, observatorul implacabil al societății contemporane cu sine și interpretul sagace al sufletului omenesc, l-a ilustrat mai mult ca oricare altul dintre confrății săi. Păstrînd, desigur, proporțiile și adaptînd formula la meridianul nostru, s-ar putea spune că opera lui Ion Luca Caragiale reprezintă în literatura noastră imaginea cea mai veridică a societății noastre, filtrată, evident, prin oglinda unuia dintre spiritele cele mai lucide, cele mai incisive, cele mai critice.

Că opera lui Caragiale, ca oricare din operele satirice ale omenirii, de la Aristofan și Lucian pînă la Mo-

lière și de la Plaut pînă la Bernard Shaw și Bertolt Brecht este oglinda societății și epocii contemporane cu ea se înțelege de la sine. Că gradul de intensitate al satirei este și în funcție de temperamentul fiecărui scriitor și-a statornicit faima grație, îndeosebi, lucrărilor sale teatrale, comedii satirice inspirate din moravurile politice ale epocii și dramă țărănească izvorâtă din abisurile sufletului omenesc, cărora timpul nu numai că nu le-a atenuat, dar dimpotrivă le-a sporit adevărul psihologic sau causticitatea satirică, așa cum, pentru literatura clasică rusă, „Puterea întunecată” a lui Tolstoi sau „Revizorul” și „Suflete moarte” de Gogol sint și astăzi documente deosebit de istorice și semnificative și de științifice.

lière și de la Plaut pînă la Bernard Shaw și Bertolt Brecht este oglinda societății și epocii contemporane cu ea se înțelege de la sine. Că gradul de intensitate al satirei este și în funcție de temperamentul fiecărui scriitor și-a statornicit faima grație, îndeosebi, lucrărilor sale teatrale, comedii satirice inspirate din moravurile politice ale epocii și dramă țărănească izvorâtă din abisurile sufletului omenesc, cărora timpul nu numai că nu le-a atenuat, dar dimpotrivă le-a sporit adevărul psihologic sau causticitatea satirică, așa cum, pentru literatura clasică rusă, „Puterea întunecată” a lui Tolstoi sau „Revizorul” și „Suflete moarte” de Gogol sint și astăzi documente deosebit de istorice și semnificative și de științifice.

Atfel de întimplări, ce tin nu numai de biografia scriitorului, dar și de atmosfera intelectuală și morală a epocii, au sfîrșit prin a determina pe Ion Luca Caragiale să aleagă exilul voluntar, înlesnit de o binecunoscută conjunctură succesorală. Cel opt ani petrecuți la Berlin, cu dese raite la concertele din Leipzig și alte promenade occidentale, i-au fost cu osăbire prielnice. Bogata corespondență ce întreține cu cei din țară, îndeosebi cu prietenii literari Dobrogeanu Ghereș, Delavrancea, Vlahtă, orientarea prozei sale din vechi, cînd dramăzată „O făclie de Paști, 1889), cînd de atmosferă și magie („La hanul lui Mîjoiță” — 1899), cînd instantanee și de scurt metraj ca în „Mormente” (1901) către povestirea cu iz și contur oraginal, a atunci cînd publică altă de originala localizare a lui „Belphagor” de Machiaveli, în savuroasa povestire din 1909, sint tot atitea dovezi ale acestui ultim război fetei din viața scriitorului. Înă, la fel cu marii exilași și trecuțului, un Dante, un Victor Hugo, un Heine, un Herzen, pentru a nu mai vorbi de generația revoluționarilor romîni exilați după 1848, în frunte cu Nicolae Bălcescu, Caragiale nu numai că a dus dorul patriei sale, dar a și urmărit, cu ascuțită atenție, întreaga desfășurare a vieții culturale și politice din țară. Și faptul s-a verificat mai cu seamă cu prilejul răscălelor țărănești din 1907, care cuprinseseră întreaga țară, care au fost atît de singure reprimite și care i-au smuls surghinuitul de la Berlin acel viguros rechizițoriu: „1907. Din primăvară pînă în toamnă”, atestatul cel mai indiscutabil al patriotismului lui Caragiale, deoarece sfîșie măștile și tale în carne vie, cu brutalitatea chirurgului chemat în minutul din urmă. Lungile sale epistole către Ghereș și Delavrancea dau pe față un Caragiale prin excelență revoluționar, condamnat legalismul „socialismului” vremii și revoluțiile a Pamfiale, aplaudind revoluția rusă din 1905, acest preludiv al Marii Revoluții din Octombrie și

PERPESICIUS

(Continuare în pag. 6)

TUDOR ARGHEZI

Caragiale

Sînt unul din puținii rămași în viață care l-au cunoscut așa zice, oarecum de mai aproape.

Relasem, odată, mai demult, cit și mai firziu, împrejurarea originală în care am făcut cunoștință cu poetul în București, la o expoziție internațională de pictură, acum vreo 60 de ani.

Aș avea poate de spus că acest clasic al literaturii cu verva scăpărătoare și cu condeii în aparență fluid, și-a muncit condeii cu o răbdare de trapist.

Cînd vreun cercelător migălos, însoțit de aceeași răbdare ca el, va putea să compare, iustapuse, manuscritele și variantele succesiv redactate, ale aceluiași obiect, pînă la simplificarea stilistică definitivă, în cazul că ar putea să existe asemenea materiale pe undeva, cititorul, își va aduce aminte de un alt mucenic al strădăniei literare, Gustave Flaubert. La fraza de început din *Salammô*, romancierul francez a ciocănit 7 ani: *C'étéit à Mégare, province de Carthage, dans les jardins d'Hamilcar*. Tot ațita timp din viață și l-a cheilit și florentinul Da Vinci, ca să găsească în portretul Mona Lisei, surisul Giocondiei, proaspăt și azi, ca și acum cinci veacuri, sărulul de penelul meșterului italian.

Caragiale a fost văzut odăi sfîșind în bucăți cu necaz, zece cărți poștale, una după alta, din pricina unei propoziții de nouă ori nereușită... Voia să-l învie pur și simplu pe prietenul lui din Iași, Ibrăileanu, alt spirit complex la extrem și muncit, într-o vacanță, la o minăstire din Moldova, Agapia sau Neamț nu mai în minte.

Terminîndu-și invitația, și rectînd-o, Caragiale a ris. Un contabil ar fi scris-o dintr-o dată, însă contabilul n-ar fi fost un scriitor și un artist.

Exigenți pînă la fîrnic cu sine, se explică de ce opera rămasă-n urma lui, ce și a poetului Eminescu, nu se numără cu cifra anilor trăiți în malarie. Sîntul Iepovîi și robinet cu palma să nu fie amfipic unui călător în cerneală de cristale. Glumind pe socoteala unei burghezii semidocile cu o ironie blîndă dar sîngeroasă, Caragiale a fost un mator supărător pentru o epocă politică, destrăbălă în mediocritate, conștientă că e observată și caracterizată exact. Publicul cititor alia în Caragiale compensarea dezgustului la care ajunsesse. Cuvîntul lui lipărie era așteptat cu nerăbdare și frică. O frază răsturnată nu știa cum, un cuvînt scuit cum știa numai el să-l sucească, provoca pe de o parte hohotul de ris și, pe de alta, vrajba răzbunătoare.

Dar paralel cu satira necruțătoare, condeii lui Caragiale parcurgea toată claviatura literară cu sfîrnic. El a putut să illustreze teatru cu o dramă zguduitoare *Năpasta* și genul novelei cu o cumplită povestire, *O făclie de Paști*. Accentul genului e preludîndu-se prezent.

Atelierul lui literar se instalase la frontiera dintre Gogol și Molière. În gluma ironică a fostului nostru mare contemporan transpare amărăciunea omului chinat și odăi cu palma să nu fie amfipic unei călător în cerneală de cristale. Glumind pe socoteala unei burghezii semidocile cu o ironie blîndă dar sîngeroasă, Caragiale a fost un mator supărător pentru o epocă politică, destrăbălă în mediocritate, conștientă că e observată și caracterizată exact. Publicul cititor alia în Caragiale compensarea dezgustului la care ajunsesse. Cuvîntul lui lipărie era așteptat cu nerăbdare și frică. O frază răsturnată nu știa cum, un cuvînt scuit cum știa numai el să-l sucească, provoca pe de o parte hohotul de ris și, pe de alta, vrajba răzbunătoare.

Răzbunarea hulei acestor elite n-a întîrziat mult. Un minuscul nemernic și-milî-universitar stipendat și-a luat sarcina infamă să-l acuze pe Caragiale, de plagiat, fabricînd și o pagină molotolită dintr-o carte inexistentă, scrisă de un inexistent. S-a lăgăduit originalitatea putericei lui piese de teatru *Năpasta*. Toată gîndăria conservatoare și liberă își exprima resentimentele refulate. Neavînd o instanță de apel academic, de altfel inutilă, și uînd cu o cinștită navilă că magistratura făcea parte din complotul urzî, Caragiale a dat pe neașteptat în judecală. Justiția îl aștepta bucuroasă că poate da un verdict oficial de stigmatizare. Denunțatorul a fost bineînțeles, achilat.

Consternat de dumănia unanimă a forurilor înalte, și umilit, și-a luat geamantanul și, extorscat și sărac, s-a expatriat la Berlin, unde ura mediocrității nu-l mai putea ajunge.

Din Otrava lui Socrate trebuia împărțit și Caragiale.

SIMBATA. Spectacol de gală la operă cu „Scrisoarea pierdută”. Conducerea partidului și statului, cîteva sute de oameni în loji și la parter reprezentînd o țară întreaga, delegați, musafiri de peste hotare reprezentînd parca o lume întreagă. Emoție, amintiri despre text și actori de-a lungul anilor, senzația unică a înfîlțirii cu penelul care a învins vremea — acest critic — nemăicabil, Aplatze, aplauze la expodoperă, aplauze la trîmbița cantantelor roșite de actori în numele lui Caragiale.

Afară, cînd s-au aprins lumina de marmură galbenă ale Operei, o mie de oameni cu torbele scriitorului în conștință, căușau parca, dîrînd să-i înțînăscă umbra, plîmbîndu-se nervos pe aie ca la spaima sfîntă a „premierii”: Nu era... Plecase prea devreme.

...A fost însă — mai de mult în fața Teatrului. A fost la premiera „Noapții furtunoase” și l-au așteptat în stradă să-l huiduie și să-l penească în creștet cu ciomagul cîțiva, reprezentînd „garda civică” a lui Titircă-nimă rea, Titircă-lume rea.

DUMINICA. Deschiderea expoziției Caragiale la „Casa Scintei”. Public mult, radio, presă, televiziunea avîrînd lumini albe asupra fotografiilor expuse acolo. În cel mai de seamă palat al Bucureștiului era polițist, gîndit și salutat cu adine respect chipul — în cîteva sute de fotografii și panouri întîrșit — al dramaturgului. Ochii băuți de tristețe mascată, fruntea încărcată de gînduri despre viață, mina chinată de truda pe hirtie, păseau — prin mijlocirea amintirii — gîndurile în cel mai vast și monumental palat al Bucureștiului.

Evoluție

Imaginea locuiește bine. „Trupul viu a dus-o ceva mai prost. Ochii — fugeau în căutarea unei locuințe plăcibile”, după bugetul — atunci cînd era — al unui funcționar la reșea, fruncea cădea grea de osteneală pe masa redacției slăbită în căutarea unui final de articol „la zi” retribuit de conservatorii mai miser decît liberalii și viceversa. Mina alergică penibil pe o foaie, rapid debitor, precum amicul Missir, să-i restituie urgent niște poli într-o plată chiriei și scăparea de la evacuare.

LUNI. Sedința festivă a Academiei și Uniunii Scriitorilor. Dar, în chip surprinzător, lucrările nu s-au desfășurat, cum s-ar fi cuvenit normal, în sala Academiei de pe Calea Victoriei ci la Radioteleviziune. Dincolo nu era loc. Nu era loc destul pentru publicul domnic să asculte cuvintele despre Caragiale, rostite de ambasadorii culturii noastre și ai citiora continent. Nu era loc destul pentru cuprinderea admirării. Respectul depășește capacitatea săii.

...Nu se aflase loc nici mai demult, pe la 1900 și, sau fără ceva, în incinta din Calea Victoriei. Nu era loc — însă — pentru Caragiale, fotoliile ocupate de Sturdă și alte valori a căror operă nu o înțelegeam astăzi din numeroase motive, și în deosebire din pri-nă că respectivii n-au scris nimic. Saunele erau rezervate căpătenilor culturali, genul șeșea în picioare.

AL. MIRODAN

SESIUNEA FESTIVĂ A ACADEMIEI R. P. ROMINE ȘI A UNIUNII SCRITORILOR CONSACRATĂ COMEMORĂRII LUI I. L. CARAGIALE

În cadrul manifestărilor consacrate comemorării a 50 de ani de la moartea lui I. L. Caragiale a avut loc, luni 4 iunie 1962, în studioul de conferințe al Radioteleviziunii, sesiunea festivă a Academiei R. P. Romine, și a Uniunii Scriitorilor.

La sesiune au participat membri ai C.C. al P.M.R., reprezentanți ai conducerii Ministerului învățământului și Culturii, ai unor instituții centrale și organizații obștești, academicieni, scriitori și oameni de cultură. A fost de față și Ecaterina Caragiale-Logodi, fiica mareului scriitor.

Ca invitați la manifestările organizate cu prilejul comemorării lui Caragiale, au participat, de asemenea, numeroși oaspeți de peste hotare.

Sesiunea a fost deschisă de acad. Athanase Joja, președintele Academiei R. P. Romine.

Au prezentat comunicări acad. George Călinescu, directorul Institutului de Istorie literară și folclor, acad. Tudor Vianu, criticul Paul Georgescu, redactor șef-adjunct la revista „Viața românească” și artistul poporului Radu Beligan.

Au luat cuvântul, de asemenea, invitații străini: Roger Bodard, membru al Academiei de limbă și literatură din Belgia, dramaturgul Orlin Vasilev din R. P. Bulgaria, regizorul Daynada Gunawardena din Ceylon, dramaturgul Cen Beï-cen, secretar al Uniunii Scriitorilor din R. P. Chineză, Sakari Purunen, directorul Teatrului popular din Helsinki, Hans Pfeiffer, membru al conducerii Uniunii Scriitorilor din R. D. Germană, acad. Spiros Melas din Grecia, poetul Vasko Popa din R. P. F. Iugoslavia, regizorul Emil Chaberski din R. D. Polonă, scriitorul Nazim Hikmet, membru al Consiliului Mondial al Păcii, I. A. Zavadski, prim-regizorul al Teatrului „Mossoviet”, artist al poporului al U.R.S.S. și dramaturgul Mesterhazy Lajos, membru al conducerii Uniunii Scriitorilor din R. P. Ungară.

Comunicările și cuvântul oaspeților străini au fost ascultate cu viu interes și subliniate prin puternice aplauze.

În cuvântul de încheiere acad. Athanase Joja mulțumind vorbitorilor, a relevat însemnătatea sesiunii consacrate celei de a 50-a comemorări a morții lui I. L. Caragiale, și deslășurată sub semnul umanismului socialist, al prieteniei între popoare și al păcii.

Publicăm mai jos, fazați, precurat al comunicărilor făcute și al discursurilor oaspeților de peste hotare.

Cuvântul academicianului ATHANASE JOJA președintele Academiei R. P. Romine

Arătând că opera lui Caragiale este o expresie strălucită a realismului critic așa cum a fost definit acesta în estetica marxistă, acad. Athanase Joja a spus:

„Caragiale stă alături de marii clasici ai comediei universale prin măiestria cu care zugrăvește caracterul și împrejurările tipice ale societății în care a trăit, prin inventivitatea și ingeniozitatea sa dramatică, prin verba și ineptizabilită, prin comicalul situațiilor, prin expresivitatea dialogurilor, prin excepționala precizie a limbii, prin judecata aspră care se desprinde, cu o forță irezistibilă, din însăși desfășurarea acțiunii, asupra burghez-moșierimii din România.

Comediile, schițele, nuvelele și articolele lui Caragiale înfățișează un artist care se amuză gratuit, nu un sceptic, nu un nihilist intelectual, nu un zelomist care-și bate joc de toți și de toate, așa cum au încercat să-l prezinte criticii exponenți ai ideologiei burghize.

Opera lui Caragiale nu e un simplu pasatempo — și nici burgheză nu a considera-o astfel. Dacă ar fi considerată astfel, având în vedere talentul strălucit al lui Caragiale, Altită Sturdza nu i-ar fi refuzat, de două ori, un titoliu academic, declarând, cu însemnătate, dar, în fond, cu perspicacitate de clasă, că I. L. Caragiale „vine de ne arată societatea românească ca tipul unei societăți corupte, fără nici o tendință morală și înaltă”, sau cum spune Trahanache: „fără de principii”. Risul nimicitor al lui Caragiale a demascat pretențiile burghezelor și moșierimii de a părea atotputernici ceea ce Caragiale a arătat, cu genială pătrundere, în „Scrisoarea pierdută”, în pamphletul „1907”, în admirabile

schile și momente, împletirea intereselor burghize și moșierilor, natura reală a așa-zisului „sistem electoral reprezentativ”. El a demonstrat cum acest sistem făcea să se ridice la cîrmă fării indivizi, ca Agamitza Danache, mai înbelci decât Farfuriid și mai necinstit decât Calavencu, cum adversitățile politice dintre reprezentanții diverselor partide ale clasei stăpînitoare se reduc, în ultima instanță, la aranjamente personale și la

Cuvântul academicianului GEORGE CĂLINESCU

Pornind de la analiza modului cum schițe ca „Dl. Goe” și „Viziul” reflectă metodele de educație aplicate în școală și în familia burgheză, acad. G. Călinescu a scos în evidență câteva trăsături specifice mentalității de clasă a burghez-moșierimii românești.

„Deșteptăciunea, care ar trebui să fie capacitatea sporită prin exercițiul de a stabili raporturi necesare între fenomene, ascuțimea cerebrală a omului de știință, teoretică și aplicată, este pentru această lume darul de a „traduce” sau întinde pe alții prin seducțiile copilariei și ale impenitienței și prin ascendenții sociale. În general, examenul le dau părinții problema desăvîririi intelectuale în sine și în interes. Nicu Postolache, moșier și senator, profeșează teoretic ideile cele mai reclinții: „Cred că a venit momentul ca mai ales în școli, de la care depinde viitorul națiunii noastre, noi rominii să începem odată cu nenorocita sistemă a favorizării...”

Și totuși recomandă indulgență profesorului pe nepotul său, sub motiv

de interes de grupuri și se termină după formula „opau toți piața Independenței”.

Risul lui Caragiale e o prefigurare a vechilor satirici, e un ris de anihilare morală a unei clase corupte, un ris necruțitor, e răzburarea unui popor inteligent și talentat, dar oprimit, sublimat și menținut în întinerie, e răzburarea unui popor care a văzut murind în neagră mizerie pe cei mai buni lui ai săi — un Bălcescu sau Eminescu.

Hoholul bălțocilor marchează aici o desăvîrire de trecut, „Istoria, spune Marx, acționează temeinic și trece prin numeroase faze cînd înmormîntează o formă de viață veche. Cea din urmă fază a unei forme istorice este comedia ei. De ce se petrec astfel lucrurile în istorie? Pentru că omeneia să se despartă cu voioșie de trecut.” (K. Marx, F. Engels, Despre artă și literatură, p. 133, Editura Politică, 1953). Ca și risul lui Aristofan, al lui Plaut, al lui Rabelais, al lui Moliere, Gogol, Cohov sau Mark Twain, risul lui Caragiale e sentința severă a rațiunii, a optimismului, a încrederii în oameni împotriva nedreptății, turpitudinii, deformărilor morale prin care istoria omeneii a trebuit să treacă, pentru că finalmente, să se zămislască o societate dreaptă, în care să se poată realiza, cum spune Marx, omul total, omul integral dezvoltat într-o societate în care integrabilitatea mijloacelor materiale și spirituale sînt puse la îndemîna celor ce muncesc. (...)

După 23 August 1944, operele lui Caragiale și în special „O scrisoare pierdută”, „O noapte furtunoasă”, „Dale carnavalului”, precum și „Năpastă”, drama de înaltă poezie și de profunzime tolosolăian au înregistrat, pe scenele teatrului nostru, sute și mii de reprezentații. Interpretarea nouă a năzuiri să restabilească, în toată îndemna lui, mesajul de raționalitate și optimism, pe care scriitorul a ținut să-i transmită urmașilor. (...)

Regimul democratic popular a pus pe Caragiale pe piedestalul care i se cuvenea.”

Cuvântul academicianului GEORGE CĂLINESCU

În încheiere vorbitorul a arătat că prețuirea de care se bucură creația literară a lui I. L. Caragiale „este o dovadă a înțelegerii și conștientizării de către noi a importanței și importanței sale pentru cultura noastră și pentru cultura europeană în general.”

„Nu am încheiere vorbitorul a arătat că prețuirea de care se bucură creația literară a lui I. L. Caragiale „este o dovadă a înțelegerii și conștientizării de către noi a importanței și importanței sale pentru cultura noastră și pentru cultura europeană în general.”

„Nu am încheiere vorbitorul a arătat că prețuirea de care se bucură creația literară a lui I. L. Caragiale „este o dovadă a înțelegerii și conștientizării de către noi a importanței și importanței sale pentru cultura noastră și pentru cultura europeană în general.”

de imediată utilitate și pentru el și pentru lume.”

Cînd am văzut de-a face cu oamenii de treabă, electii subiectivității instruite și se constată în lipsa de perseverență intelectuală, ca în cazul lui Costică cel cu exotismul stereotip (Ei așa! Parol! Ce! Ești copil!) care a renunțat de-ași mai susține licența în drept spre a se consacra, împreună cu un unchi, în creșterea mîntuilor, agriculturii de fin și de prune și care trăiește într-o continuă zăpăcăală și euforie de origine spirituoasă. (...)

Caragiale a îngrosat, nu doar spre a se amuza. Sub aparența bufonerie se ascunde o opinie critică foarte dură asupra rangurilor nobilitare ale oligarhiei romine, mutabile și de perpeluă premeneală „accessibilă”, zec scriitorul, oricui prin nemerită, îndrăzneală, lipsă de orice scrupul, prin salt social oricît de anorm de la o generație la alta (...)

Friciditatea burghez-moșierimii pentru ideile generale lasă frîu sloboz egiștilor. Clamoarea verbală indică o adversitate de moment, ecrăia îi urmează îndată pacifizarea cu inimicului dacă interesele personale cer. Caracterul așa-zis „de bronz” șantajează partidul, parțidele își dau mîna cînd primejdia amenință classa lor distribuită, bipolar, în tabere teatrale combatante (...)

Baizac, cu tendința lui de a pune energiile în viața în burghez să vîsind nebune ascensiunii, era obsedat de problema cenzurii. „Le genie, zisee Builor, c'est la patience. Rabourdin din Les employés își propune să ajungă, prin răbdare și mijloace oneste, pe treapta de sus a administrației, acolo unde înaltul funcționar de stat se diferențiază complet de ampliat. Lungile sale slortări se termină în stil sublim cu demisia și moartea. Eleutheriu Popescu e impacient. Onest, dar fără vocația marilor campanii, nu vede scaparea decît în noroc, suferind totodată de obsesia preței rețe. Evaluarea la cîrmă cîștigării celor două lozuri, năruți la două loterii, inițiată cînd pierd de bilete, demisia țanțosă cînd le rezăgăște, încoerenta demențiale alinată la lozurile sînt cîștigătoare însă, vice-versa, dau lui Caragiale prilej să scrie cea mai profundă analiză a subpuliului prin trecere de la disperare la speranță și înapoi, într-o nuvele care, sub aparență parodice, este o dramă dureroasă. Orice-ar spune esteticienii, nu există în artă sublim și grotesc printre care să fie nevoie să te strecoi abil cînd nu poți renunța la hohote pentru extaz. Există numai adevărul toaleuna serios al vieții în care lacrimile risului se amestecă cu ale plînsului. Caragiale e scriitorul cel mai grav din literatura romină.

Neamăliari cu risul enigmatic al lui Caragiale poate crede că el ironiza poporul, mișcările de masă. Iși bătea joc „nu de popor, vai de capul lui”, ci de popor, bobor, de demagogia partidelor istorice. Este în concepția lui politică o anume nuanță evoluționistă, desti intrucît admitea că acțiunile de masă răspund unei legi istorice, recunoscute implicit lupta de clasă între masa poporului și clasele stăpînitoare „despărțite, zicea, printr-o prăpăstie de interese și de sentimente”. Cit despre revoluția burgheză de la 1848, se uimea de cariera în sens oligarhic făcută de cei care jurau în numele ei: „...utilajivă ce gătește mirific, ce giuvariceale seintelelor, ce lux princier, ce somptuoase palatului, ce oteluri aristocratice!”

Înate răsărite în cîșiva ani, ca prin farme, în mijlocul unui popor emana-mente agricol, care în loc să prospere și el în acest timp, a dat mereu înapoi”. Scriitorul face o critică necruțitoare mentalității mercantile (...) Nea Năță, negustor, aflîndu-se într-o secțiune a cooperăției pentru dețurarea lui Alex.

I. Cuza, găsește de cuvîntul a se jertli pentru patrie cu cinci galbeni în mărunt. Însă pretinde „litanie”.

Libertățile publice? Prilej de verbigerație. Alegătorii, clientii ai puterii, asteptă „biagosovenia” înjunși la putere care și ea transmite omul în apăsă. De aceea Caragiale se apără cu umor contra amenințărilor cu suprimarea „Molului Romîni”. „Unde noi pui...”, cum mai totdouăa vom fi de principii că cu guvernul s-o lășăm mai domol decît cu opoziția.”

După ce a caracterizat psihologia eroilor prozei caragiale, G. Călinescu a trecut la analiza personajelor care populază piesele scriitorului. Căluvercu din O scrisoare pierdută, plastogral și șantajist, — a spus el — profesează în opoziție un progresism tonitruu, denunțînd pretutindeni crime: „Ajutor! Săriți! Mă omorați vampirul! I pretelul asasin!” Victima și oclenșii se împacă nu în „pala endependenței” ci „alegeri, cu lertarea unei abateri de la codul penal și promisiunea unei ulterioare puneri a candidaturii pe lista partidului asasinilor. Farfuridi, avocat, admite trădarea dacă „o cer interesele partidului”, adică ale castei. Pristanda, politician, ca slujbaş „cu familie mare și renumerație după buget mic caoane Făneică” este în mod fatal bipolar. Găsește ea evanghelia și gazeta lui Caragiale, pe care totuși îl umilă pe sus cînd poruncește stilul guvernului. Slujbînd partidul de la putere, are „alele în suflet”. Farfuridi trimite curajoș proteste telegrafice sub anonim. Cățetezul tormentat întreabă pe oamenii puterii cu cine să voteze. Oricît de simpatice, el nu e poporului al cărui glas nu răsună acolo, ci clientul politic al lui Trahanache cu care a luat parte la acțiunile de la 11 februarie, intrînd în politica și devenind necesar și „apropiat”. Agamitza Danachian, om cu ideea și senzații, aproape un redus mîntuș, se alege tot prin șantaj și peșce și în viaa decît ea, care familia Slujbînd de la putere și în camera încoerente ideologică a crăzătorilor și incoerentele sunt bîlbăie la ochi. După Japși Dumitrahă, chemășie, elia societății e iornat din necesar. Amplioșii fără para căbăru și pumăz melerigă, înaltul subscrisoare pe hirtie, slujb pe treapta cea mai joasă. Un astfel de individ pare Dăcă Venturiano, arbirul la o judecătoria de cool și „studinte” în drept. Lucrurile se schimbă cînd alia e și subscris, colaborator la „Vocea Patrioțiiului Naționale”. Articolul acestuia, în lectura slujbă și a spăstăului Georgescu și pucă-nuște un reserș religioș, încercînd să poartă ca să zic prima emoție literară a hermetismului. E vorba acio de „Democrația română” a cărei titlu este de a persuada. că nimeni nu trebuie a manca iadecă a lipși, — manquer) de la datorile ce ne împun solemnamente pactul nostru fundamental, sinta Constituției”. Lui Jupin Dumitrahă textul îi se pare „seris adine”. Tot ce este textual indescifrabil e interpretat de cei doi în favoarea lor: „bale în ciocoi, unde nemăica soluțarea populară s'averaz”. Bogostul chăreștegi crede a fi prima de la revoluție suveranitate. Ideea unei alianțe cu Venturiano prin curmășă și îi mijloc de incitare. Într-un proiect de piesă la o etapă mai noșu agră-industrială, Titiră, mare agricultor, masa proprietar, capitalist puternic, petrolist, avea să fie la 70 de ani senator guvernamental, iar Rică Venturiano, director-proprietar al „Alarme”, avocat, publicist, deputat de oșcolite, mare proprietar, în vreme ce Năe Ionescu ar fi fost prefect, proprietar, petrolist. Spiridon, hățatul luat pe picosășă și foarte maltratrat, devenea deputat, doctor în drept din Liege, autonomist, iar soția sa cu lumuri aristocratice ar fi fost o țervecă a Coșășă de Azur.

Cuvîntul academicianului TUDOR VIANU

În comentariul sa, „Caragiale în literatura universală”, academicianul Tudor Vianu a spus:

„Împlinirea unei jumătăți de secol de la trecerea lui Caragiale peste prapăstia acestui scriitor înfr-un punct foarte înaintat al creșterii ei. Desigur, Caragiale n-a fost un autor necunoscut de omagiu public, prin care operele lui trebuiau readuse pe scenă și în edițiile succesive ale tipăririi lor, alături chiar de popularitatea caracterului atît de original al omului, în jurul căruia circula știrea transmisă din gură în gură, și legenda țesea voalul ei subtil și înșelător, alături de atîtea semne ale atenției generale, ale interesului și ale admirației, s-a menținut tot timpul obștească oficială, astfel încît marele scriitor a fost în posesia numai de orice recunoaștere din partea torurilor orîndirii de alătudă, dar chiar de posibilitatea de a trăi în țara lui. Caragiale știa bine ce anume dăduse literaturii și poporului rominec în aspirația lui de a se cunoaște pe sine și de a scoate, prin înțelegerea limpede a încercărilor lui, energie de a se reculege și de a se înalța.

În timp ce se stabilește cu drepturi atît de solide reputația lui, iar orîndirea de astăzi îl acordă recunoașterea de care l-a lipsit orîndirea din trecut, s-a petrecut în anul alîmnoș, vîredic în toate felurile a fi mediat, pentru că desohide un orizont pentru întreaga literatură romină. Reputația lui Caragiale s-a revărsat dincolo de granițele țării, atîngînd puncte îndepărtate ale lumii. Numele lui este pe oale a deveni acel al unui clasic al literaturii universale.

În confesiunea acad. Tudor Vianu s-a ocupat de istoricul procesului de difuzare a culturii romine peste hotare, susțînînd în relief faptul că în anul acesta se constată un progres considerabil pe acest țărîm.

„De călea legăturilor dintre țările socialiste, care înglobează astăzi o treime din populația pămîntului, se deschid libere căile de propagare ale culturii rominești și de acolo înainte, prin unde concentrice, pe întreaga suprafață a globului. Politica de cooperare pașnică și de înțelegere între popoare a statului nostru, deschizîndu-se cu bucurie tuturor valorilor de seamă apărute pe alte țărîmuri, înțelege să le înfățișeze pe celele noastre printr-o noi. Cred că nu există o scriitură mai înaltă, mai amănunțită și mai utilă pentru filozofii, criticii și istoricii noștri, decît aceea de a vorbii din nou întregul cuprins al culturii naționale pentru a extrage și arăta tot ce oferă creația românească spre înălțarea omului și progresul societății.”

Asidele de lucrări sînt în cure. Studiul culturii naționale în genere și al literaturii în special, în cadrul lor universal, fac parte dintre etichetile metodei moderne de cercetare. Dar în timp ce noi însine începem a studia operele scriitorilor romini din punctul de vedere al influențelor primite și e-

Cuvîntul criticului PAUL GEORGEȘCU

În expunerea sa, „Caragiale și timpul nostru”, Paul Georgescu a relevat semnificația actuală a operelor marilor scriitori, însemnătatea pentru contemporaneitate a mesajului său ide-

ologic și artistic. „Îi recunoaștem lui Caragiale ca mîntuș meritul de a fi: lăsat sau sau alîmnoș instituțiile orîndirii noastre corupte și nedreptăți, și mai ales de a nu se fi oprit în fața unei

la o parte zăura, știînd că neantul dîu poate fi plin.”

Nuam în acest sens se poate înclă vorbi de puritatea risului caragialan. Acea vis comică rămîne artisticeste indemonstrabilă și inefabilă ca și umoriat rossinian. Adevărurile, spuse de ei astfel, sînt eterne și suave, în vreme ce, spuse de alții alții, sînt confuze și triviale. Caragiale avea dreptate cînd vorbea de muzica frazei. Teatrul lui e pîn de ecouri memorabile a ce asupra spectatorului care le știe pe dinăfar, electul pe care melodia operii italiene o are asupra publicului. Cînd tipărește o zice pe scenă: „...dăcă nu curgea pică...”, lască ștîm noi!” și vine să strîgi din stal în numele lui Pristanda: „Știi! Cum să nu știți, coane Făneică, să trăiți!”. Așa precum mîna pierdută e de prisos Veneri din Millo, cu toate că cineva pretinde a o fi găsit, orice adaoș la acest ecou așa de profund uman, este insuportabil și actorul are un concurent primejios în speclor care mental poate să înțoneze mai just”.

În continuare acad. G. Călinescu a arătat incoerenta teoriilor unor critici sceptici care nu pușu sub semnul întrebării perenitatea teatrului lui Caragiale.

„Cred că ar fi fără folos a argumenta valoarea de dimensiuni aristocratice a operei lui Caragiale. E vie, înțelegă pretutindeni. Multe scrieri de spirit sînt mulaje, aceasta e viața însăși”.

Evocînd momente din viața zăcuimată a marelui scriitor, acad. G. Călinescu a spus în încheiere: „A dus o existență de incertitudine, n-a fost premiat de Academia Romină, deputat n-a izbucit să ajungă...”

Opera sa a fost considerată vulgară, și în afară de generalitățile lui Maiorescu și cîteva opinii pătrunzătoare ale lui Dobrogeanu-Gherea nu s-a scris mai nimic despre ea în timpul vieții sale, nici atît cît azi într-un an desigur un începător. Abia noi, în numele oamenilor muncii materiale și culturale, călăuzii de Partidul Muncitoresc Român facem dreptate acestui imortal creator, pumînd pe fruntea sa cununa de laur.

În 1952, satul Mărgineni, acum I. L. Caragiale, trebuia să fi fost mizerabil. Azi, care școlă nouă, bucurîndu-se locuințe, sală de spectacol, fabrică de mobilă. Într-o casă din chiar curtea cu nr. 449 în care s-a născut scriitorul, este un televizor. Cățetezul din fostul Haimanale poate același să prive cu mîndrie opera copilului genial care a zburdat pe acea uliță.

Caragiale și-a început odată o cuvîntare politică printr-un fel de apolog. Un tînăr, trudit de drum lung, popoșă, lingă un izvor și ațipa pe cînd soarele asfințea îndărătul unei păduri scoțulare. A doua zi, în locul codrului strălucia un oraș grandios cu palate, turnuri, cupole, viaducturi. Tînărul se prive în apă și se văzu bătrîn. Astfel, zicea scriitorul, conștientizării săi care trăiește peste cincizeci de ani se găseau încreșterii în fața civilizației romine. Nu-i de tăgăduit, a fost un fel de oraș lingă izvor, cu cîteva ziduri pretențioase pentru cei puțini și mii de cocioabe pentru mulțime. Dar România cea măreață cu palate, cupole, turnuri, bazine, uzine pentru tot poporul abia acum se află înaintea noastră în perpetuă creștere iar constructorul ei este classa muncitoare”.

Caragiale și-a început odată o cuvîntare politică printr-un fel de apolog. Un tînăr, trudit de drum lung, popoșă, lingă un izvor și ațipa pe cînd soarele asfințea îndărătul unei păduri scoțulare. A doua zi, în locul codrului strălucia un oraș grandios cu palate, turnuri, cupole, viaducturi. Tînărul se prive în apă și se văzu bătrîn. Astfel, zicea scriitorul, conștientizării săi care trăiește peste cincizeci de ani se găseau încreșterii în fața civilizației romine. Nu-i de tăgăduit, a fost un fel de oraș lingă izvor, cu cîteva ziduri pretențioase pentru cei puțini și mii de cocioabe pentru mulțime. Dar România cea măreață cu palate, cupole, turnuri, bazine, uzine pentru tot poporul abia acum se află înaintea noastră în perpetuă creștere iar constructorul ei este classa muncitoare”.

Caragiale și-a început odată o cuvîntare politică printr-un fel de apolog. Un tînăr, trudit de drum lung, popoșă, lingă un izvor și ațipa pe cînd soarele asfințea îndărătul unei păduri scoțulare. A doua zi, în locul codrului strălucia un oraș grandios cu palate, turnuri, cupole, viaducturi. Tînărul se prive în apă și se văzu bătrîn. Astfel, zicea scriitorul, conștientizării săi care trăiește peste cincizeci de ani se găseau încreșterii în fața civilizației romine. Nu-i de tăgăduit, a fost un fel de oraș lingă izvor, cu cîteva ziduri pretențioase pentru cei puțini și mii de cocioabe pentru mulțime. Dar România cea măreață cu palate, cupole, turnuri, bazine, uzine pentru tot poporul abia acum se află înaintea noastră în perpetuă creștere iar constructorul ei este classa muncitoare”.

Caragiale și-a început odată o cuvîntare politică printr-un fel de apolog. Un tînăr, trudit de drum lung, popoșă, lingă un izvor și ațipa pe cînd soarele asfințea îndărătul unei păduri scoțulare. A doua zi, în locul codrului strălucia un oraș grandios cu palate, turnuri, cupole, viaducturi. Tînărul se prive în apă și se văzu bătrîn. Astfel, zicea scriitorul, conștientizării săi care trăiește peste cincizeci de ani se găseau încreșterii în fața civilizației romine. Nu-i de tăgăduit, a fost un fel de oraș lingă izvor, cu cîteva ziduri pretențioase pentru cei puțini și mii de cocioabe pentru mulțime. Dar România cea măreață cu palate, cupole, turnuri, bazine, uzine pentru tot poporul abia acum se află înaintea noastră în perpetuă creștere iar constructorul ei este classa muncitoare”.

Caragiale și-a început odată o cuvîntare politică printr-un fel de apolog. Un tînăr, trudit de drum lung, popoșă, lingă un izvor și ațipa pe cînd soarele asfințea îndărătul unei păduri scoțulare. A doua zi, în locul codrului strălucia un oraș grandios cu palate, turnuri, cupole, viaducturi. Tînărul se prive în apă și se văzu bătrîn. Astfel, zicea scriitorul, conștientizării săi care trăiește peste cincizeci de ani se găseau încreșterii în fața civilizației romine. Nu-i de tăgăduit, a fost un fel de oraș lingă izvor, cu cîteva ziduri pretențioase pentru cei puțini și mii de cocioabe pentru mulțime. Dar România cea măreață cu palate, cupole, turnuri, bazine, uzine pentru tot poporul abia acum se află înaintea noastră în perpetuă creștere iar constructorul ei este classa muncitoare”.

Ioan Slavici

C. Dobrogeanu-Gherea

Barbu St. Delavrancea

Al. Vlahuță

G. Ibrăileanu

Mihail Sadoveanu

Camil Petrescu

George Călinescu

Scris o pagină și o copia curată și cu o slovă frumoasă. apoi și-o citea. O strimbătură. — alta. — iar alta: ici o vorbă, nu i se părea adevărată cu gîndul lui, colo alta era rău întrebătoare ori greșit așezată. — un gînd nu-i ieșea destul de nederat la iveală. Deoarece corecturile îi erau nesuferite, copia pagină din nou cu slova încă mai frumoasă. Era în stare să copieze și de zece ori și apoi să rumpă pagina și să se ducă la plimbare.

„Și că astfel de viață, astfel de anomalii există, ba chiar unele care întrec acele din Scrisoarea pierdută cine ar îndrăzni să nege? Și odată aceste anomalii existînd, cine oare ar putea să nege dreptul lui Caragiale de a le ridicula, de a le biciui, de a le expune la risul și disprețul public? Ba Caragiale are nu numai dreptul, ci are chiar marele merit, un merit imens că a făcut așa, și nu numai merit de artist, ci și merit cetățesc, merit de a-și fi făcut datoria.

Dacă vreodată încercarea d-a studia și scoți exact pe scriitor din operele sale ar reuși pe deplin în fața lui noi, cînd s-ar face asemenea studii de critică, apoi desigur că una din aceste încercări ar privi pe Ion Luca Caragiale. Mișcări repezi, intenționate uneori, un joc de voce și de figură variat, caracteristic, plin de humor, niște priviri care scopesc și parcă caută în sus de ochelari; o conversație bogată, presărată de glume, de anecdote, de întimplări naive și ridicule de prin teatrul nostru, un șir de piedici și neajunsuri cu care a trebuit să lupte pînă să-și dea la lumină prima sa comedie: toate acestea, s-amestecă, se țes, se desfac, și din acest val-virtel nimic nu se pierde, toate și cu rolul lor firesc d-a completa acest spirit viu, fermecător și atât de deosebit, înalt nu e gînd, nu e scenă, care, trecînd prin temperamentul lui să nu fie numai al lui (...).

Un mare constructor de cuvinte. — La Caragiale cuvîntul scris capătă o însemnătate documentală. Nimic nu joacă, nimic nu se clatină în strănica legătură a construcției lui, tăiată în marmură. Lucru adevărat, lucru definitiv, etern. — Impresia aceasta o ai, de cite ori citești o pagină de Caragiale. Ca și marele Flaubert, cu care de altfel se asemănă în multe privinți, el își drămuiește vorba cu mîgălă (...). Trebuie să-l citești de multe ori pe acest Benvenuto Cellini al cuvîntului, pentru ca să ai înțelegerea deplină și rara mulțumire a lucrului desvîrșit.

Caragiale este cel mai mare creator de viață din întreaga noastră literatură. Și, într-un sens, este singurul creator pentru că numai el singur, în toată literatura română, „face concurență stării civile”.

Am fost partizanul aceluia neuitat 1907 din primăvară pînă-n toamnă, în care Caragiale dezvoltă fără înconjur realitățile înfricoșătoare ale statului nostru semi-colonial de sluci și starea de robie a nfericitei noastre țărișni, ajunsă la exasperare, arătînd cu răcoasă impo-nenabilitate, sub care tremurau indignarea și lacrimile, care au fost mijloacele pe care sîmpinirea burgheză le-a întrebunțat ca să aline jalea disperării poporului re-presiunea săibăteacă, unsprezece mii de morți, dărîmarea cu tunul a satelor.

O parte din critica de dinainte de 1944 era de părere că opera lui Caragiale se va trece odată cu epoca pe care el a săluzat-o. Clasa muncitoare însă îmbrășișează cu nemărginită căldură și cu elan sărbătorec, de care niciodată n-a fost în stare burghezia, opera și autorul, iar această sărbătoare este un indiciu că în timpurile ce vin, autorul Scrisorii pierdute va crește încă în fața posterității. De ce? Fiindcă poporul muncitor își recunoaște în Caragiale un neprețuit tovarăș de luptă în trecut împotriva clasei exploatare de pînă ieri. Astăzi ne dăm seama că opera lui a fost una dintre armele de nimicire în lupta împotriva mentalității și procedeeilor exploatare și a fost într-adevăr o necruțătoare oglindire critică a realității.

În trecut muncitorimea a iubit pe Caragiale ca pe un tovarăș de luptă, azi ea îl sărbătorește cu strălucire ca pe un tovarăș de biruință, care-i îngăduie să vadă ceea ce a făcut-o ieri să sufere și mai ales o împiedică să uite această suferință.

Catalogul tematic al opereii lui Caragiale este foarte bogat și se deslășoară atît în teatru cit și în Momente și Schițe. Nu există exponent al statului burghezo-moșieresc pe care scriitorul să nu-l fi înțepat cu condeiul său ascuțit, de la factorul de sus pînă la mărunțul impiegat. Corupția, favoritismul, fătărnicia, mizeria, descompunerea morală, goana după știrea „de senzație”, șobismul, găsesc în el nu pictor de moravuri nemilogs, sub ris se ascunde disprețul.

DE VORBA CU FIICA LUI CARAGIALE

N-ar fi lipsit de interes să aflăm ce părere aveau despre Caragiale și ce falsuri ar răspîndit pe seama lui, Cațavencii, mamifele, motangii, eroii care — după cum spunea scriitorul — „mă persecută... Forțose în mintea mea... Vorbesc... Le văz gesturile, le aud cuvintele”. De aceea l-am adunat laolaltă în paginile opereii marelui satiric și pentru prima oară am inversat rolurile, dîndu-le rol dreptul la cuvînt asupra lui.

— Caragiale nu lubea copiii, au strigat într-un glas mamifele, mam'mare, tanti Mița, madam Popescu, sărutînd dulce pe pușorul Goe sau pe lozel, bravul ofițer de roșiori, care toarnă dulceața în șoșonii musafirilor.

— Numai copiii? Dar ce crud era pînă și cu animalele, a suspinat, aproape să își ține rădăcina lui Bubliko, neconsolata păgubașă.

— Pe Mițică l-am găsit la o bere, „punînd țara la cale”, cu cunoscuta lor competență.

— Asta era cursurul lui — era boem, ne-au declarat ei, ritos.

— Căton, „trizerul poet... lirico-decadent-simbolico-mistico-capillar-seccionist”, era ocupat cu îngălbeneria la luminare a două foi tipărite cu litere chirilice — așa că n-a avut timp să ne dea prea multe amănunte.

— Caragiale? Un plagiator! A furat „Năpasta” de la un dramaturg maghiar. O să-l dovedesc curat plagiat!

Am apelat și la „academia” burgheză care a delegat pe „Savantul romia” să ne spună următoarele:

— Caragiale nu a căpătat prețului, intrucît și pentru că piesele sale de teatru sînt imorale și vădesc tendințe antinaționale. Am zis!

I-am părăsit rîzînd pe eroii în chestiune, lăsîndu-i bine strîși în legătura cărților, fixați acolo pentru o jălnică nemurire așa cum au fost: superficiali, demagogi, rău crescuți — și peste toate, mai ales, proști de neclucit.

Și am cîntat pe omul-Caragiale, adevăratul, în mărturiile contemporanilor obiectivi, în ale prietenilor, ale rudelor.

Ecaterina Logadi, fiica scriitorului, își amintește:

— În familia noastră domnea armonia și buna dispoziție. Nu era o încintare mai mare decît să-l vedem pe tata mîmînd cite un viitor personaj, să-l auzim povestînd ce l-a mai spus „Leica Fița”, precupețea pe care a întâlnit-o în piață, sau vreun „amic”, descoperit cine știe unde și imitat cu arță inegalabilă. Am avut o copilărie, în general, lipsită de griji. Greu-tățile materiale, cite vor fi fost, erau înrîntate și invinse de părinți, înainte ca noi, copiii, să le simțim prea tare apăsarea. Mama mi-a povestit că tata a fost uneori nevoit să-și procure niște bani trebuitori, vizînd cărți din bibliotecă. Cu oricîte sacrificii — și vizînd cărțile a fost pentru un intelectual de talia lui Caragiale un sacrificiu imens — familia trebuia cruțată de lipsuri și nevoi.

— Atunci cum rămîne cu boema, viața dezorganizată de care făceau caz nenumărați Mitici?

— Nimic mai fals. De la corectitudinea vestimentară ce și-o impunea sie-și și oada tuturor, pînă la ordinea pe care o ținea la manuscrise și la

CARAGIALE ÎN CONSTIINTA SCRITORILOR

marele meșteșugar

amintiri...

Multe și mărunte anecdote circula despre „Conu Iancu” sau „nenea Iancu”, unele poate autentice, altele inventate, altele potrivite după fantazia povestitorului. Cunoscu mai multe variante ale aceleiași mici istorisiri. Din aceste anecdote, reiese, o dată mai mult, spiritul caustic, inteligența, replica promptă, imaginea surprinzătoare a acestui scriitor aflat de variaz, pe care nu trebuie să-l încadrăm numai în rama operei sale satirice, necruțătoare, ci trebuie să-l facem loc și în domeniul poeziei, al entuziasmului.

Prima mea întîlnire cu I. L. Caragiale a fost pe calea scrisului. Era prin 1907, anul cînd am început să public în presa bucureșteană. Tipărisem în revista umoristică „Belgia Orientului” o parodie a versurilor lui Ion Minulescu: „Romanța celor trei sarmale”.

Într-o zi, bătrînul secretar de redacție al „Adevărului”, în a cărui editură apărea „Belgia Orientului”, mă opri pe scările patului din strada Sărindar și-mi arătă o scrisoare pe care o primise de la Berlin. O scrisoare de la I. L. Caragiale care-l informa despre stadiul în care se afla elaborarea broșurei „1907”, cerută de către Constantin Mille, marele ziarist democrat.

În scrisoarea despre care am pomenit mai sus, maestrul vorbea de mine. Citise parodia minulesciană, mai

cerea două exemplare din „Belgia Orientului” și se interesa cu elogi de autorul parodiei.

Lucrul acesta m-a măgălit din cale-afară. Măgălit pînă la îngîmfare am fost după cîțiva ani, cînd fiindul prezentat, Caragiale mă interpelă:

— Tu ești Eftimiu? Tăra asta are doi scriitori: pe mine și pe tine!

M-am ulsat la spatele meu, să văd cum se adresa aîi de elogiis conu Iancu și fiindcă nu era nimeni lîngă noi, am luat asupra mea copleșitoarele domniei-sale laude.

După o oră, reproducînd lui Octavian Goga cuvintele maestrului, acesta mi-a replicat, surzînd:

— Și mie tot așa mi-a spus!

Ce păcat că nu-i puteam citi discursurile, unde ironia, revolta, verva lui fără pereche, sentimentele generoase ale celui ce-a scris „1907” trebuie să se fi revărsat torrențial și curcior, întrecînd ca gîndire și stil, oratoria celor ce se urcau înainte de după el la tribuna „Daciei” și a altor săli de întruniri publice!

Dacă mi-aș reîncepe viața, a vînd experiența și respectul pe care-l am astăzi față de înaintași, aș povesti fiecare întîlnire cu el, mi-aș nota fiecare gînd al lui, aș transcrie fiecare observație, fiecare spovedanie a marilor oameni pe care am avut norocul să-i cunosc.

Acad. Victor EFTIMIU

De la Caragiale am învățat toți și învățăm încă în fiecare zi marele meșteșug de a scrie. În proză sau în teatru, aceeași privire ascuțită și adîncă, aceeași cale directă, ne-mijlocită, de a exprima ceea ce ochii a degolit, aceeași arhitectură sobră care poate părea ușoară numai la o lectură superficială, aceeași putere de selecție a tipului, de la general pînă la detaliu. Iată de ce, de atîta ani, fraze, replici, expresii, au rămas pe buzele tuturor, gata să pecetluiească situații similare.

Lucia DEMETRIUS

O fotografie inedită: Ion Luca Caragiale, împreună cu Octavian Goga și Șt. O. Iosif

Cum l-am cunoscut

Am avut onoarea și fericirea să-l cunosc personal pe nemuritorul Caragiale, cu ocazia colaborării mele la revista „Moftul Romîi”. Am scris o schiță umoristică pentru această revistă și n-am îndrăznit să mă prezint personal cu încercarea mea literară la redacție, ci am expediat-o prin poștă.

Vă puteți închipui cît de fericit și grozav m-am simțit cînd, după cîteva zile, mi-am oțit încercarea mea literară în revista celui mai mare dramaturg din țara noastră.

Incurajat, nu mi-am mai trimis schița următoare prin poștă, ci m-am dus eu singur s-o prezint d-lui director.

Intimidat de modul cum m-a primit maestrul, m-am închinat respectuos și, fără să pot adăuga un cuvînt, i-am înaintat cele cîteva sferturi de hîrtie mîzgălită de mina mea...

Fără să arunce o privire cît de fugitivă pe „opera” mea, Caragiale a pus-o cu un gest cam pilotisit pe masa lui de lucru.

Se mai uită încă o dată la mine, mă examină mai atent, și mă întrebă la care revistă am mai scris.

Bucuros de întrebare l-am răspuns grăbit:

— Am publicat o schiță în chiar „Moftul romîi”. Spre mirarea mea directorul nu se arătă deloc surprins.

— Cînd a fost publicată schița dumneavoastră?

— În chiar numărul din urmă, d-lui director.

— Cum era conținutul? Se interesa maestrul.

Am răspuns cu jumătate glas:

— Cațaban...

— Un pseudonim, desigur — aprecie Caragiale.

— Nu-i un pseudonim, domnule director, așa mă cheamă...

Maestrul dădu compătimitor din cap:

— De ce îți numădeci să-ți compromiți numele și familia publicînd schițe umoristice, fără talent...?

Zdrobit, am înțeles că schița mea a fost desigur publicată de secretarul de redacție, fără știrea directorului.

Am făcut o mutră atît de nenorocită, încît Caragiale s-a simțit dator să mă consoleze. Mă bătu protector, aproape prietenos, pe umări:

— Sînt sigur că schița dumneavoastră a plăcut celorlalți acestei reviste!...

Invorțat, eram gata să-l întreb dacă și domnul director l-a plăcut biata mea schiță...

Noroc că în chiar clipa cînd am deschis gura, zbrîmîndu-mi soneriei de pe masa telefonului m-a aștit să tac.

Parcă îl văd și acum pe neuitatul nostru Caragiale.

Cu o mînă a luat receptorul și cealaltă mi-a întins-o fără să se uite la mine...

Înainte de a răspunde: Alo!... mi-a spus:

— Să mai vii!...

Și am revenit...

Încurajat de invitația bunului și în vîc neuitatului Caragiale, m-am pus serios pe muncă.

Și să-mi dați voie să mă laud:

Toate schițele și povestirile pe care le-am trimis „Moftului Romîi”, au fost publicate.

O alte cuvinte, am ajuns un colaborator neliștit la „Moftul Romîi”. Principalul câștig a fost că am avut prietelul să-l văd mai des pe marele nostru scriitor și să-l aud vorbind.

Al. CAZABAN

Caragiale în mijlocul familiei

CARAGIALE

Literatura noastră cunoaște cazul personajului care evadează dintre copertile romanului sau coboară de pe scenă pentru a intra pînă în viața reală, însoțind familiile și fără să îmbrățișeze generații succesive, dar nici un creator de tipuri n-a avut o mînă atît de fericită ca I. L. Caragiale. Un Rică Venturiano, un Chiriac, un Jupin Dumitracu, un Conu Leonida și, fără excepție, toți eroii „Scrisorii pierdute” au făcut „concurență stării civile” și au întrecut-o cîci au pășit nepăsători pe lîngă biroul ei de „decese”.

Societatea evocată de Caragiale, Junionul și gvardia civică, Răcnetul Corpașilor și Societatea Enciclopedică Cooperativă, s-a prefăcut de mult în praf și pulbere, pustiindu-se din amintirea oamenilor odată cu moravurile care o caracterizau și toțișii tînrul de azi, pentru care

vremea „coledjiilor” pare mai fără noi-mădecă pe noi, scriitorii. Faptul că aceste pagini care au un firesc atît de mare, care par a nu fi cerut nici un efort, aceste replici care se înnoiesc cu atîta adevăr și ușurință și necesitate absolută, n-au fost scrise lesne. Marele Ion Luca Caragiale lucra la fiecare frază, cu o stăruință, cu o perseverență, cu o răbdare înfîntă. Scria, ștergea, revenea și totă această laborioasă operație zămislea acel veridic fără cusur, care pare o singură curgere, o înălțare care s-a născut de la sine. Acest fel de a lucra, acest fel de a-i cere fie însuși necruțate eforturi, de a lucra la desăvîșirea textului cu o asemenea exigență, ar trebui să ne fie o pildă pentru chipul în care se atinge, în adevăr, măiestria.

Lucia DEMETRIUS

Este bine cunoscută disciplina crîncenă care a prezidat la elaborarea creației lui Caragiale și nu e de mirare că scriitorul care susținea că între teatru și arhitectură există mai multe și întîme corespondențe decît între teatru și literatură, a izbutit să construiască solid, net, pregnant.

Oroarea de retorica, folosirea exclusivă a elementelor funcționale, laconismul expresiv, o prodigioasă putere de caracterizare prin verb care stăncează pînă la personajele, explică în mare măsură relieful siluetei lor lesne de memorat.

Dacă măiestria artistului este una din cauzele puterii de circulație a eroilor caragialești, cred totuși că rolul preeminent în destinul acestor personaje literare, devinute personaje proverbiale, îl joacă atî factor și anume ura și disprețul pătîmas al autorului față de ele.

Nici ironia și reflecția lui Caragiale, nici risul în hohote al publicului nu trebuie să inducă în eroare. Substanța operei lui Caragiale e de fapt protestul, singurul care, alături de tragico-transformativă ficțiune artistică în mituri. Genial articulat, mișcîndu-se ca oamenii și semîndu-i cu ei, personajele lui Caragiale sînt de fapt măști grotesce ale imbecilității și scriboșeniei morale burgheze. Camuflarea grotescului — categorie tulburătoare — sub aparențe obișnuite și amuzante este poate una din performanțele cele mai rafinate ale artei lui Caragiale.

Horia LOVINESCU

Cînd fratele meu Luki l-a adus primul jurnal nemțesc care pomenea despre răcoala țărănilor din 1907, tata a fost pradă unei neînchipuite suferințe. „A stat zile întregi nemîșcat, scrie undeva fratele meu, cu capul sprijinit în mîini. Cînd îl vorbeai se trezea ca din vis și răspundea întrebărilor cu glasul oboșit. Pe urmă dezamădădea era înăbușită de revolta. Striga că bine le face ciocolori. Vroia să plece, să vază ce se petrece în țara lui, și dezamădădea iarăși îl paraliza. Într-o noapte, febril și înflat, a scris broșura „1907” — Din primăvară pînă-n toamnă”. Pe toți românii pe care îl vedea atunci la Berlin, îi asalta cu întrebări. Nu era niciodată mulțumit doar cu ce afla din scrisorile sau gazetele primite din țară.

Sederea la Berlin, din cite spuneți, nu a semnificat niciodată indiferență față de țară, dezrădăcinare.

Dezrădăcinat n-a fost niciodată. Casa noastră de la Berlin era onorată de vizitele multor prieteni din țară: Delavrancea, Gherea („Castica”, cum îl zicea tata, imitînd accentul lui Gherea), Paul Zariștopol, venînd de la Lipsca, Panait Cerna, Horia Petra Petrescu și alți romîni aflați pe atunci în Germania. Vasta corespondență purtată pe acea vreme cu Vlahuță, Delavrancea, dr. Urechiu, Coșbu, Gîrleanu și alții, ca și multele călătorii pe care le făcea la București și Ploiești sînt probe elocvente că niciodată nu s-a lepădat de țară.

Printre cei care îl vizitau se aflau și tinerii scriitori începători? Cum se purta cu începătorii?

— Da, erau. Panait Cerna îl arăta unele încercări și tata le discuta cu el, dar Cerna se intimidă și nu scotea un cuvînt, așa că vorbea mai mult tata. Goga, care începea să se afirme, îl interesa de așemenea. Încuraja începătorii: la insistențele lui Caragiale, Teatrul Național a jucat o piesă a tînrului, pe atunci, Emil Isac. Pe fratele meu, Matei, tot tata „l-a descoperit”, dacă se poate spune astfel, și i-a sesizat în poezii greșeli pe care Matei, altmînteri cam orgolios, le-a îndreptat fără să creezească. Deși avea oroare să vorbească despre viața lui, totuși cînd un tînr ce pregătea un studiu asupra opereii lui Caragiale l-a cerut ajutorul, tata s-a lăsat chestionat. Era generos, se entuziasma ușor. Cînd i se aducea pentru lectură ceva care nu dovedea talent nu ezita să spună direct: „Lasă-te de literatură”. Putea să dea tînrilor haine de ale lui, dacă erau prost îmbrăcați, dar nu le certifica talentul din complezență, cu nici un preț.

Vă citea ce scria?

— Totdeauna, răspunde Ecaterina Logadi. Citea, citea, și deodată ridică ochii: „Atî înțeleg? Să spuneți dacă n-ați înțeles. Că nu e vina voastră, e vina mea. Ce scrii trebuie să fie limpede și să placă și unei babe chioare”. Reținea adesea „Calul ocaului” l-a refăcut de patru ori, de exemplu, iar cînd Luca, fratele meu care l-a copia manuscrisele, se arăta mirat, Caragiale spunea: „Bine, dar tu nu înțelegi că dacă astăzi las o mică greșală, mîine uit o virgulă, poimîine lumea are drept să mă hulduiască și eu trebuie să înghit?” Iubea scriitul cu responsabilitate și nu-i plăcea, după propria mărturisire, nimic mai mult ca „vorba pe d-ășupra limpede, că adîncă la înțeles”.

Tita CHIPER

Caragiale

CANTI-JUNIMIST

teze unele fenomene din realitatea vremii, în sensul teoriei maioreșciene a „formelor fără fond”, dar dându-l un cu totul alt conținut critic.

Dacă pînă în 1890 anti-junimismul lui Caragiale se afirmă oarecum indirect în opera sa literară (Cronica fantastică din Ghimpele, 1874, unde e amintit manșarulul Ti-Li (Titu Maiorescu); O scrisoare pierdută, unde satira vizează despotivă pe burghezi și pe moșieri; Conu Leonida față cu reacțiunea, intitulată inițial „Un boier bătrîn și o căzătoare reacționară”), de aci înainte atitudinea scriitorului față de „Junimea” va deveni explicită și categorică.

Moartea lui Eminescu reprezintă pentru Caragiale un moment de adîncă reflecție la destinul nerezultat al artistului de geniu în societatea burgheză, la demnitatea lui ultragiată. Cele trei emoționante articole „In Nirvana”, „Ironic”, și „Două note” dezvăluie condițiile umilitoare în care a fost silit să trăiască și să creeze marelui poet, acuzînd, fără să-i numească, pe Titu Maiorescu și pe cei de la „Convorbiri literare”, pentru faptul de a fi intervenit în scrierile lui Eminescu, operînd „îndreptări, purgări și omisiuni cu de-a-urzeala arbitrar”. După interpretarea veche, un atac personal contra criticului „Junimii” care nu-i acordase lui Caragiale ajutorul solicitat în obținerea unei slujbe corespunzătoare, articolele citate reprezentau de fapt o luare de poziție menită să confirme punctul de vedere al criticii progresiste și al tuturor apărătorilor memoriei lui Eminescu (ex. Vlahuță, Delavrancea) împotriva deformărilor junimiste „îmi vine destul de greu, spune Caragiale, referindu-se în chip transparent la Maiorescu — să contrazic niște autorități în materie literară, știind bine că îl înfruntă contrazicîndu-l și că de primejdioasă e iritația lui pentru soarta și reputația unor simpli muritori ca noi; dar trebuie să spun odată că poetul de care e vorba a trăit material rău; sărăcia lui nu este o legendă; a fost o nenorocită re litație și ea îl afectă foarte”³).

Era divulgată prin urmare însăși concepția idealistă maioreșciană potrivit căreia „Eminescu ar fi fost sortit în chip inexorabil suferinței și necării”.

Au urmat, așa cum s-a arătat în cercetările mai noi, conferința rostită la Ateneu în martie 1892 Găgă și gîște literare, unde vorbitorul dădea în vîzător fără nici un ocol caracterul politicanist al „Junimii”, iar în 1893 aparitia *Mobutuș* roman care prin poziția lui critică, protestatară (Moftul în fața opoziției subterane) subliniază o dată mai mult anti-junimismul lui Caragiale. Devenind poate cel mai bun prieten al criticului Dobrogeanu-Gherea, simpatizînd cu mișcarea socialistă, autorul *Năpasta* se îndepărtează definitiv de cercul convorbirist, în mijlocul căruia nu se simțea de a fi înlocuită prea bine. „Voi „Junimea” politică — îi va scrie lui Petre Th. Missir, în ajutul plecării Berlin — mi-ai lăsat mâinile rău”. Dacă unii „au avut înțelegerea” de a nu-i trîta chiar de-a dreptul, alții l-au persecutat „cu răutate și înverșunare”. „Pe acestia — continuă Caragiale — nu pot decât să-i urăsc și oricînd îi voi putea lovi, o voi face fără cruțare”. Încheind, el formulează o dorință cu deosebire semnificativă și concludentă, care nu face decât să ratifice atitudinea critică la adresa complicității de interes a partidelor istorice exprimate în *schite* ca *Telegrame*, sau în articole ca *Războiul de la Golăși* și *moștenitul de la Florica* „Mai la urma urmelor să mărturisesc, ca un act de poezie, o simțămînt rădăcină, pentru că, odată pentru totdeauna, să nu mă mai întîlnesc de oricine cu titlul de „junimist”⁴). Că o asemenea „titlă” nu i se potrivea lui Caragiale își dădea seama chiar junimistii și, în primul rînd, Maiorescu. Încă în epoca relațiilor bune cu dramaturgul, conducătorul „Junimii” nota ca de obicei sobru și lăconic, în *Insemnări zilnice*: „3/16 martie 1884: Car. violent, grosolan, și inutilizabil”. 17/29 martie: „Seara, Junimea. Car. lipsit de tact, ca la mahala, în discuție cu Alecsandri”.

Neasimilatul demon satiric, atitudinea neconformistă și ridicolul personajelor din 25 de minute i se păreau lui Duiliu Zamfirescu „fleașcuri, glume de spus între prieteni, și dacă prietenii or îi mai proști or rîde; dar de publicat și de iscalit, nu s”⁵). Un alt junimist, mai puțin cunoscut, Miron Pompiliu, își manifestă și el rezerve față de Moftul romin.

Prin urmare, anti-junimismul lui Caragiale nu trebuie înțeles ca un simplu abandon, petrecut la un moment dat, ca o trecere dintr-o grupare literară într-alta. Fenomenul e cu mult mai complex și are la bază în primul rînd atitudinea critică a scriitorului față de coaliția burghezo-moșierăscă, manifestată în cele mai de seamă opere. Trahanache și Topătescu, Raoul Grăgoraschio și Costăchel Gudurău nu reprezintă cum a susținut de la Maiorescu întraga critică estetizantă, ficțiunile ideale, ci dacă ne uităm bine, chiar onorabili alegători la colegiul I. moșieri și proprietari. Caragiale n-a ridiculizat ideile revoluției de la 1848 pe care le combatea „Ju-

PANORAMA CARAGIALIANĂ

Colectiv:
FLORICA
FANTASCU,
MAGDA
ARDELEANU,
H. CONSTANTINESCU

(Din Expoziția comemorativă „I. L. Caragiale”)

nimea”, ci trădarea lor de către burghezie, n-a bagatelizat patriotismul, ci sovietismul și demagogia patriotardă, nu s-a bătut joc de virtutele și suferințele poporului, ci de vicțiile și tarele adînci ale claselor posedante, și de mîmetismul caraghios al miului burghez.

Toate acestea și încă altele compun imaginea, corectă a scriitorului realist și democrat, ostil prin însăși esența operii sale reacționarismului conservator. Se poate spune însă altceva și anume că anti-junimismul lui Caragiale se dezvoltă progresiv, pe o linie ascendentă. Afirmat în cronicile din Ghimpele, în O scrisoare pierdută (ca satiră a oligarhiilor), apoi în mod ferm și explicit în articolele despre Eminescu și în Moftul romin, el culminează în *Momentele* și mai ales în pamphletul „1907, din primăvară pînă-n toamnă”. E un drum de la intuiție la luciditate, de la sovăială și înexperiența tinărului la siguranța de sine a scriitorului matur, de la simțbolul țării sinecristozilor, amintind Scrișorile pescane ale lui Montesquieu, la exprimarea directă, acuzatoare, ca în această adevărată concluzie a unei înalte conștiințe de artist-cetățean:

„Ceea ce crez am spus și am să mai spun — asta e numai capitolul prim al unei serii mari (e vorba de pamphletul 1907, n.n.) — ori la ce pagină m-ai expune intrarea în viața publică m-ai fost pînăcumva învinșat de boierii și de ciocoi noștri pe simpla banală instinctivă ca m-ai fi amantul destul de fidel al sacrei noastre Constituțiuni. De ce adică astăzi, la bătrînețe, să nu fiu lael, să nu le dau dreptate oamenilor, arădînd pe față, de ce sentimente sint animat față cu actuala lor organizare de stat? De ce să nu arăt lumii cum am văzut eu împrejurările sociale și politice la cari am asistat, — și ca istoric, nu numai ca simplu comediant? — Și deși mamălcăriea mă va huidui la unison, poate să am norocul ca în mulținea lumii cinstite, inteligente și dezinteresate să găsesc cîteva aprobări, cari să mă plătească cu prisos de neacuzările îndelungatei mele prostprijiniri”⁶).

„Junimismul” lui Caragiale rămîne un mit ce trebuie spulberat. În schimb, anti-junimismul ni se impune ca o trăsătură fundamentală a operii celui mai de seamă realist critic român.

AL. SANDULESCU

1. — Cf. „Istoria civilizației romine moderne”, II. Forțele reacționare, Edit. Ancora, Buc. p. 154.
2. — Cf. Scrierile junimistului Vasile Tatu către N. Torga I. C. Toroușiu a Studii și documente literare, vol. VII, pag. 271, 278 și scrisoarea lui Caragiale către Petre Th. Missir din 4 oct. 1885 în Opere, VII, ed. S. Cioculescu p. 536.
3. — Cf. Ironic în Note și schițe, 1892.
4. — Cf. Opere, VII, ed. cit. p. 543.
5. — Cf. Duiliu Zamfirescu și Titu Maiorescu în scrieri (1884—1913). Ed. Casa Școalelor, p. 73.
6. — Cf. Opere, VII, ed. cit. pag. 426 și Scrierile către Aurel Urechia din 27 oct. 1907.

ici unul dintre scriitorii noștri clasici nu a formulat alt de exact, atît de aproape de înțelegerea noastră actuală, esența și particularitățile artei realiste, capabilă să cuprindă viața într-o imagine artistică desăvîșită, cum a făcut-o I. L. Caragiale. Vederile sale asupra artei, fără să aibă desigur caracterul unei cercetări sistematice (spiritul de „sistem”), în accepția sa îngustă, inchiștă, constituia adesea tînta ironiei scriitorului, vezi, de pildă, comentariul asupra „Criticilor” lui Dobrogeanu-Gherea) nu sint ale unui diletant, ale unui care știe „din toate cite nimic”, ale unui Mitică discutînd volubil despre orice, „despre poezia epică ca și despre tîntorul industriei”; ele prezintă un caracter de

lității timpului său, era firesc ca I. L. Caragiale să deteste încercările de artă irațională, acele, curentele decadente atîrate pe atunci la începutul afirmării lor, literatura nebulosă, săracă în idei expresia unei simțiri descompuse. Reacția față de curentele decadente o avem în atîtea din parodiile sale.

Caragiale asocia conținutul intelectual al artei de conținutul social-politic al acesteia, era de părere că a mestecîndu-se în luptele politice, scriitorul cîștigă vitalitate pentru opera sa. La întrebarea: „Pierde un poet, ca poet, amestecîndu-se în luptele politice?” răspunsul lui Caragiale era zdrobit negativ.

Fără pretenții sistematice, dar cu intuiție sigură de mare scriitor rea-

tuși o reprezentare științifică a problemei, fie — în sfîrșit — ca să se amuze pur și simplu, într-un fel ce-l era caracteristic, „tachinînd” pe bunul său amic Costică... este pe deplin evident că I. L. Caragiale se atasează prin conținutul operii, prin sensul adine al părerilor sale estetice — parizanilor „tendinței”.

Vigilența în chestiunile de stil literar, de limbă literară, vigilență dusă pînă la limita sa extremă, pînă la obsesie și neînduplecare, atrage după sine în atîtea cazuri, nu însă și cazul lui Caragiale, o restrîngere a interesului față de valorile de conținut. Această restrîngere este evidentă de pildă, în ambiguitatea de exprimă cu perfecțiune formală orice cade în raza privirii artistului, de a spune „frumos”

în cuprinsul literaturii noastre, pot fi citați scriitorii de mare merit care nu realizează totuși în chip constant sinteza aceasta. Asupra literaturii noastre actuale, chemate să răsună adevărul vieții socialiste în imagini artistice desăvîșite, acest important element al concepției despre artă a marelui Caragiale acționează, trebuie să acționeze cu forță exemplară.

E semnificativ faptul că teoria „autenticității” o face în cazul de față un stilist excepțional, un mare artist. Așa încît este înălțurată de început bănuiala supărătoare (care ne dă tircoale ori de cite ori auzim pe cineva afirmînd că totul în artă este să dai impresia vieții autentice, restul fiind moft, stilul — caligrafie, etc.) bănuială că avem a face cu o inapținute care se autojustifică, confecționînd „pro domo” o teorie lingvistică. Și tot așa de semnificativ la Caragiale, e faptul că teoria perfecțiunii stilistice o face, cu deplină autoritate, un artist capabil să creeze tablouri din viață izbitor prin adevărul lor; astfel încît putem înălțura de început, cu toată semănătatea, bănuiala care ne încearcă în chip neplăcut și insistînt cînd un autor lipsit de simțul vieții ne dezvoltă teoria perfecțiunii stilistice, bănuială că se justifică, din nou, o inapținute. Caragiale apasă de neînmărate ori pe ideea corespondenței conținut-formă reacționînd prin sublinierea conținutului, față de parizanii formalismului — și prin sublinierea necesității ca acest conținut să ni se reveleze într-o „expresivitate” desăvîșită, față de un anumit dezinteres arătat specificului artistic, în ciuda orientării juste în ansamblul ei, la unii dintre parizanii tendinței. „Ereprezia — adică forma exterioară, organele materiale — nu are rațiune de a fi dacă nu face să trăiască o intențiune”⁷.

CARAGIALE

SI ESTETICA REALISMULUI

continuitate, au aspectul unei demonstrații strins argumentate, desigur fără pretenții științifice, și se grupează în jurul unor noțiuni esențiale care, mereu dezbătute de scriitorii în diversele sale intervenții, se confundă într-un fel foarte bine marcat, cu programul însoțit al artei realiste.

Fiecare descoperire în planul artei atrage după sine, chiar dacă nu roarete explicit, o formulare programatică ușor de găsit într-unul sau altul din articolele sau eseurile sale. Caragiale era un raționalist, și ca urmare necesară a acestei atitudini, privea lucid procesul de creație, era conștient de ce scrie, urmărea în opera sa o anumite intenție, știa cum se numește fiecare succese a sa artistică, cum se traduce ea în termenii apropiați de estetică. Chiar dacă un neori juca pe artistul spontan, curios să știe ce o să iasă în momentul cînd se așeza la masa de scris, O astfel de „descoperire” o constituie reprezentarea în literatură a lumii oarecunde, introducerea temelor cotidiene, a vieții obișnuite, într-o epocă pronunțat romantică, I. L. Caragiale aducînd realismul „brutal” al existenței zilnice. Cu opera sa pătrunde în literatură o lume nouă, pătrund copiii și împieșgații, cancelaris, slujbașii, abonații, Severinul și Dorohoiul, creditul, cafeneaua, chelnerii, leașa amnică, nevasta trimisă să se parlamenteze cu un personaj de mare influență, vagoanele de clasa a II-a, hotelarii de provincie, mișcii de la primărie, Leancă văduva „comersantă de băuturi spirituoase”, baluri de binefacere, japinense, pedagogii de școală nouă, „generoasa tinerime universitară”, studenții băboși, Lache și Mache, ipistații, „publiciștii”, etc. etc. Caragiale era pe deplin conștient de această descoperire artistică, dovadă că într-un articol o formulează astfel: „Viața banală a mea, a noastră, a tuturor rominilor, față de mîi interesează, iară ce-mi atrage irezistibil atenția... Mie-mi e capul gros, imposibil să mă sît acolo unde-mi arată cu degetul critica noastră... Voi critica bucdăreșele și stăpîneșle, flășteșle și amatoșii lor, chelnerii, birjarii și musterșii; voi critica tramvaie, tramcare, precupeti, marfă, consumatori — tot. Voi și sever, dar drept, Voi fi blind și năst în formă, dar violent și caustic în fond”. Mai e nevoie s-o spunem? Chiar așa a fost.

Formulîndu-și programul estetic, I. L. Caragiale era de altfel de părere că arta este în primul rînd „intențiune”, expresia artistică a acestei „intențiunii” intelectuale, morale, sociale. Face udevăta deosebire între artistul care gîndește și „gustatul” care simte, nu știe nici el ce e.

Scriînd despre Eminescu, el se referă, în primul rînd, la opera acestuia ca la un produs specific al gîndirii: „Rareori a încupat într-un cap atîta putere de gîndire”. Iubind rațiunea împede, profîndî el însuși observația cea mai lucidă asupra rea-

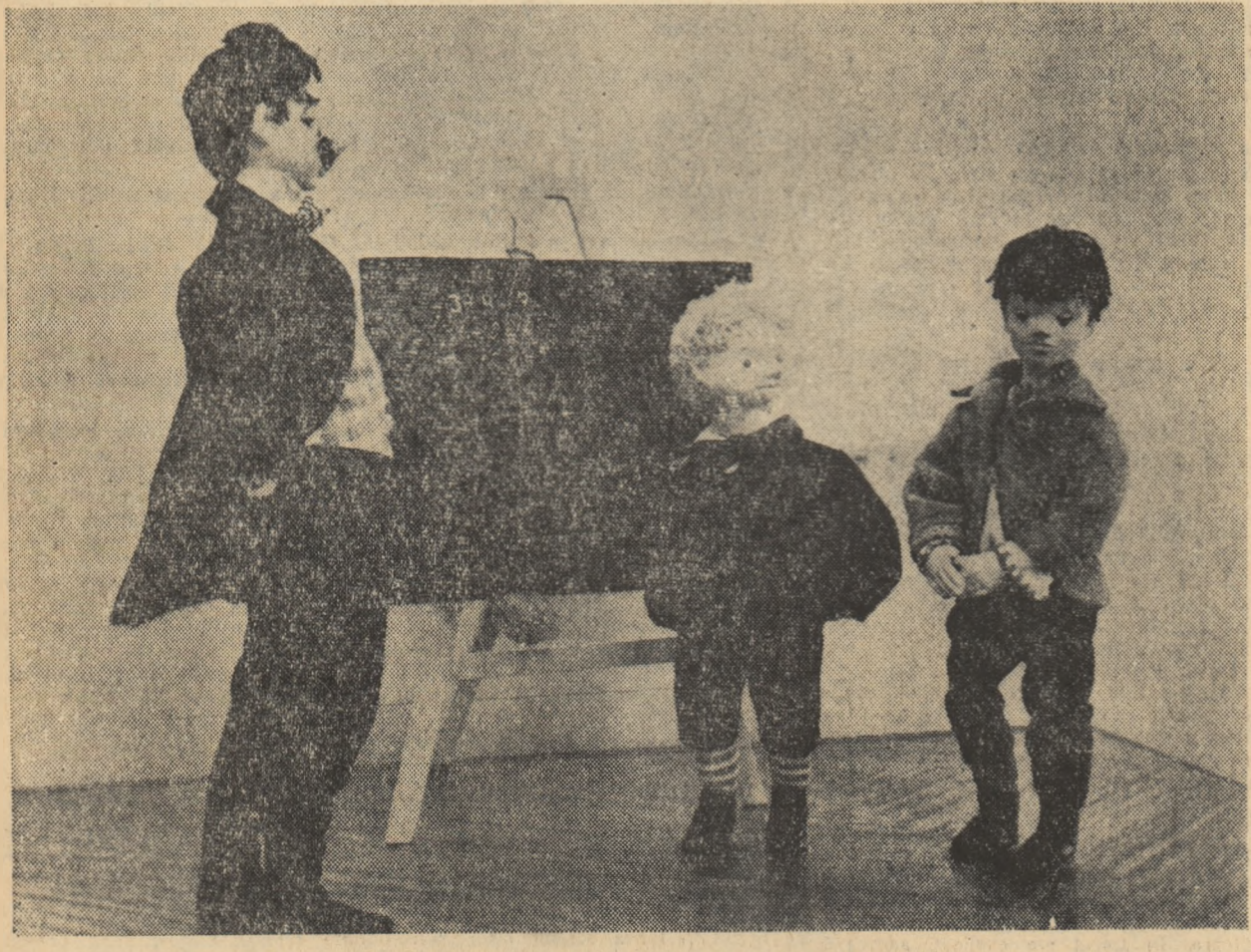
list, cu o intuiție călăuzită de cea mai luminoasă inteligență — Caragiale schițează o adevărată estetică a realismului critic. În articolele sale este frontal abordată problema tipicului, scriitorul formulează teoria caracteristicii în artă, atît de deosebită de a școlii naturaliste pe atunci la modă (și de care unii critici, pe nedrept, leu alăturat) și extrem de semnificativă pentru un artist care, dotat alînd cu o neobșnuită sensibilitate față de impresiile lumii din jur, cu o neobșnuită „irritabilitate” — știa totuși, foarte bine, că opera de artă nu include totalitatea senzațiilor primite de artist: era conștient că „tipurile” sînt artă receptivă, în raport cu viața, numai necesarul. „Fîndu-mi nu mi întîlneșcu opera de artă din mult, ci din cîra, înteleg în ce de distr-un cum”. Pe lingă faptul că evidențiază unitatea conținutului cu expresia, o astfel de formulare, marcînd antipatia lui Caragiale față de abuzul de detalii și excesul de comentarii neîncorporate artei, arată că scriitorul pune mare preț pe elementul asociativ. Expresivitatea mae cu plăcere în mîci istorii de un tîle vîdîi, Caragiale evocă deseori, în raport cu un solar doșat care-și propune să reprefine în chip caricatural pe profesorul său pe „domniș”, desen redus la cîteva linii esențiale, tipice — și care, fără să-i propune să redea toate detaliile modelului, după principiul naturalist, desepăia în privitor o imagine mai realist decît prototipul însuși. „Acesta este domniș adevărat în fiidă și numai ceea ce se trezeala de la domniș — el pîrte se impostă”. Cum se explică impresia de adevăr pe care ne provoacă arta? Răspunsul lui Caragiale dovedește că: de organic simțea el unitatea dintre frumusețea artistică și înțelesul moral al opereii de artă. Caragiale vede sensul moral implicat în substanța realității a opereii, stabilînd un raport de strictă determinare între „intențiunea” morală și gradul de expresivitate. „Tot sistem irizabil, expresivii sînt numai unii — și cu această definire a talentului (cîci în condițiile lipsei de talent — consideră Caragiale — dezbateră în jurul „tendinței”, artă pentru artă sau artă cu tendință n-are nici un rost), scriitorul plasează problema în adevărul său context. „Oricare ar fi materialitatea acestui deosebit fenomen, adică felul material al expresivității, o condiție neapărată pentru a ajunge la scopul ei este înțelesul uman”. Artă produce impresia de adevăr fîndcă, reflectînd datele de bază ale modelului din realitate, este expresivă. Si are „înțeles” întrucît este expresivă, este expresivă întrucît are „înțeles”, traduce o „intențiune”.

Cu toate că face uneori „dificultăți” ideilor estetice ale lui Gherea (fîndcă pentru a sublinia, mai bine decît Gherea, însemnătatea talentului, conținutul concret al „tendinței”, fie — în alte cazuri — pentru că nu are to-

plătitudinea și uneori neadevărul; a tenția excesivă arătată stilului implică uneori primejdia devitalizării artei, a sterilizării sale. Există și cazul opus frontal abordat problema tipicului, scriitorul formulează teoria caracteristicii în artă, atît de deosebită de a școlii naturaliste pe atunci la modă (și de care unii critici, pe nedrept, leu alăturat) și extrem de semnificativă pentru un artist care, dotat alînd cu o neobșnuită sensibilitate față de impresiile lumii din jur, cu o neobșnuită „irritabilitate” — știa totuși, foarte bine, că opera de artă nu include totalitatea senzațiilor primite de artist: era conștient că „tipurile” sînt artă receptivă, în raport cu viața, numai necesarul. „Fîndu-mi nu mi întîlneșcu opera de artă din mult, ci din cîra, înteleg în ce de distr-un cum”. Pe lingă faptul că evidențiază unitatea conținutului cu expresia, o astfel de formulare, marcînd antipatia lui Caragiale față de abuzul de detalii și excesul de comentarii neîncorporate artei, arată că scriitorul pune mare preț pe elementul asociativ. Expresivitatea mae cu plăcere în mîci istorii de un tîle vîdîi, Caragiale evocă deseori, în raport cu un solar doșat care-și propune să reprefine în chip caricatural pe profesorul său pe „domniș”, desen redus la cîteva linii esențiale, tipice — și care, fără să-i propune să redea toate detaliile modelului, după principiul naturalist, desepăia în privitor o imagine mai realist decît prototipul însuși. „Acesta este domniș adevărat în fiidă și numai ceea ce se trezeala de la domniș — el pîrte se impostă”. Cum se explică impresia de adevăr pe care ne provoacă arta? Răspunsul lui Caragiale dovedește că: de organic simțea el unitatea dintre frumusețea artistică și înțelesul moral al opereii de artă. Caragiale vede sensul moral implicat în substanța realității a opereii, stabilînd un raport de strictă determinare între „intențiunea” morală și gradul de expresivitate. „Tot sistem irizabil, expresivii sînt numai unii — și cu această definire a talentului (cîci în condițiile lipsei de talent — consideră Caragiale — dezbateră în jurul „tendinței”, artă pentru artă sau artă cu tendință n-are nici un rost), scriitorul plasează problema în adevărul său context. „Oricare ar fi materialitatea acestui deosebit fenomen, adică felul material al expresivității, o condiție neapărată pentru a ajunge la scopul ei este înțelesul uman”. Artă produce impresia de adevăr fîndcă, reflectînd datele de bază ale modelului din realitate, este expresivă. Si are „înțeles” întrucît este expresivă, este expresivă întrucît are „înțeles”, traduce o „intențiune”.

plătitudinea și uneori neadevărul; a tenția excesivă arătată stilului implică uneori primejdia devitalizării artei, a sterilizării sale. Există și cazul opus frontal abordat problema tipicului, scriitorul formulează teoria caracteristicii în artă, atît de deosebită de a școlii naturaliste pe atunci la modă (și de care unii critici, pe nedrept, leu alăturat) și extrem de semnificativă pentru un artist care, dotat alînd cu o neobșnuită sensibilitate față de impresiile lumii din jur, cu o neobșnuită „irritabilitate” — știa totuși, foarte bine, că opera de artă nu include totalitatea senzațiilor primite de artist: era conștient că „tipurile” sînt artă receptivă, în raport cu viața, numai necesarul. „Fîndu-mi nu mi întîlneșcu opera de artă din mult, ci din cîra, înteleg în ce de distr-un cum”. Pe lingă faptul că evidențiază unitatea conținutului cu expresia, o astfel de formulare, marcînd antipatia lui Caragiale față de abuzul de detalii și excesul de comentarii neîncorporate artei, arată că scriitorul pune mare preț pe elementul asociativ. Expresivitatea mae cu plăcere în mîci istorii de un tîle vîdîi, Caragiale evocă deseori, în raport cu un solar doșat care-și propune să reprefine în chip caricatural pe profesorul său pe „domniș”, desen redus la cîteva linii esențiale, tipice — și care, fără să-i propune să redea toate detaliile modelului, după principiul naturalist, desepăia în privitor o imagine mai realist decît prototipul însuși. „Acesta este domniș adevărat în fiidă și numai ceea ce se trezeala de la domniș — el pîrte se impostă”. Cum se explică impresia de adevăr pe care ne provoacă arta? Răspunsul lui Caragiale dovedește că: de organic simțea el unitatea dintre frumusețea artistică și înțelesul moral al opereii de artă. Caragiale vede sensul moral implicat în substanța realității a opereii, stabilînd un raport de strictă determinare între „intențiunea” morală și gradul de expresivitate. „Tot sistem irizabil, expresivii sînt numai unii — și cu această definire a talentului (cîci în condițiile lipsei de talent — consideră Caragiale — dezbateră în jurul „tendinței”, artă pentru artă sau artă cu tendință n-are nici un rost), scriitorul plasează problema în adevărul său context. „Oricare ar fi materialitatea acestui deosebit fenomen, adică felul material al expresivității, o condiție neapărată pentru a ajunge la scopul ei este înțelesul uman”. Artă produce impresia de adevăr fîndcă, reflectînd datele de bază ale modelului din realitate, este expresivă. Si are „înțeles” întrucît este expresivă, este expresivă întrucît are „înțeles”, traduce o „intențiune”.

Lucian RAICU

Un pedagog de școală nouă (dioramă-schiță) Colectiv: MIREILLE SIMBOTEANU, AURA GRIGORESCU, ELIZA REPETEANU. (Din Expoziția comemorativă „I. L. Caragiale”)

Personalitatea lui Caragiale

(Urmare din pag. 1)

multînd pentru metodele tari, radicale. Însă, nicăieri revela sa nu e mai dramatică, mai susținută și mai justificată ca în pamphletul „1907”, bilanț dezastros al întregii politici burghezo-moșieră; și unică explicație a revoluției țărănești. O țară cîndă de „bandele istorice” ale celor două partide de guvernămînt, cu o agricultură excesiv feudală și cu o „industrie politică”, în plină înflorire, cu o viață cetățenească sub orice nivel și cu o „anacronică și hibridă constituție arhondologică” nu putea duce decît la răzvrătirea țărănimii din 1907. Cîi despre leacuri și remedii, Caragiale nu le vede alt în „reformă economică”, așa de iluzorii într-o țară victorios întocmită, cîi într-o sigură reformă structurală și anume: „abolirea alcătuirii politice de uzurpare, desființarea celor mai odioase sisteme boierești... și intrarea întregii țări în stăpînirea dreptului ei întreg de a hotărî concret al „tendinței”, fie — în alte cazuri — pentru că nu are to-

prin voința ei”. Cuvinte grave cu caracter de inscripție, severă și profetică tablă a legilor, anticipînd cu jumătate de veac schimbările fundamentale ce aveau să vină.

A gîndi, acum, că din toate aceste furtuni și ale țării și ale sale, și că cîi din toată această învolburare de valori, opera lui Caragiale a putut răzări, ca o altă Afrodita din spuma mării, învestită cu toate atribuțiile pereneității heleneice, — înțelegem și mai bine cîi de înalte i-au fost virtuțile artistice și cîi de exigentă conștiința sa cetățenească și profesională. Sint cele două blazoane, care l-au încetăținit de-a pururi în istoria literaturii rominești și care se cuneveau reamintite în anul acesta, cînd se împlinesc o jumătate de veac de la trecerea lui în rîndurile dreptilor, și într-o vreme de adînci prefaceri sociale, după care sufletul său însetat a aspirat cu neașteptat și pe care spiritul lui deschis le-ar fi salutat cu entuziasm.

PERPESICIUS

Ediții, tiraje

Într-o ediție nouă se sintetizează realități pe care le greu le pot cuprinde literele alfabetului. „1.200.000” de exemplare din opera lui Caragiale, tipărite în răstimpul ultimilor 10 ani, spune mult. Ele amintesc prețurile de care se bucură creația scriitorului în zilele noastre, caracterul profund popular al operei, lărga ei răspândire în rândurile cititorilor. Ritmul editărilor demonstrează cu prisosință același lucru. În medie, din trei în trei luni, a apărut o ediție din creația scriitorului.

Rămân departe zilele în care la *Minerva*, *Sococ* sau *Adevărul* se tipăreau cărțile lui Caragiale în câteva mii de exemplare, uneori cu penibile erori de tipar și, mai grav, cu înlocuirea arbitrară a unor forme de limbă. Astăzi este suficient să te uieți pe ultima pagină a cărții pentru a înregistra numărul zecilor de mii de exemplare realizate cu prilejul fiecărei ediții, un singur tiraj depășind totalitatea cărților tipărite din opera scriitorului în timpul vieții lui. *Dramaturgia* lui Caragiale publicată de Editura pentru Literatură în seria de Opere (35.000 exemplare) — nu a cunoscut o altă răspândire prin tirajul tuturor edițiilor de teatru tipărite până în august 1914. Acuratețea textului tipărit stă în atenția ingrijitorilor și redactorilor de valorificări a moștenirii literare, spiritul științific caracterizându-le activitatea, în opoziție cu dilanțismul și punctul de vedere comercial al vechilor edituri.

Publicarea operii lui Caragiale reține atenția prin câteva trăsături caracteristice, proprii revoluției noastre culturale. Un prim fenomen îl constituie grija deosebită acordată de regimul democratic răspândirii operei, tipărită și în numeroase tipuri de ediții, menite să satisfacă cerințele celor mai variate cereri de cititori. Începând cu micuții abonaji ai „Traisetei cu povești”, entuziasmați de pătânile lui Abu-Hasan ca și ale Domnului Goe, sfârșind cu marea masă de cititori ai colecțiilor Bibliotecii pentru Toți, Biblioteca Școlului. Scriitorii patrii povestind copilor s.a. totuși au avut posibilitatea să se delecteze citind proza și teatrul marelui clasic tipărite în cele peste 40 de ediții, în răstimpul ultimilor 10 ani.

În același timp datorăm remarcabile talmăcirii din opera scriitorului în limbile naționalităților conlocuitoare unor traducători ca: Fodor Sandor, Kiss Jenő, Mihai Gvrgy etc.

Realizările amintite li se adaugă câteva ediții bibliofilice a căror valoare a fost remarcată — în unele cazuri — și peste hotarele țării. Volumelor festive „Momente și schițe” și „Teatru”, li s-au alăturat recent noi apariții bibliofilice cum sînt antologia „Liliput”, publicată de Editura pentru Literatură și „Caragiale-Oeuvres”, tipărită sub egida Editurii Meridiane.

Ultimele realizări, bijuterii ale artei grafice din țara noastră, se cer multiplicate, stesind posibilitățile tehnice ale sectorului editorial și poligrafic.

Paralel cu popularizarea operei caragieliene, s-a manifestat o grijă deosebită în vederea reconsiderării științifice a textelor într-o ediție de tip academic. Un moment deosebit de important în munca textologilor noștri îl constituie apariția primelor trei volume din seria de „Opere” Caragiale, îngrijită de Editura pentru Literatură, cu concursul Acad. Al. Rosetti, Ș. Cioculescu și L. Călin, studiul introductiv aparținând criticului Silvan Iosifescu. Ediția reprezintă un evident succes, atât în ceea ce privește îmbogățirea ei cu noi texte, cit și în ceea ce privește interpretarea științifică a operei și transcrierea textelor.

La unele lucrări s-au stabilit data și locul apariției, înainte de forma definitivă din volum, neprețurate în vechile ediții („25 minute”, „Păcat”, „1 Aprilie-mondog” etc.). Numărul basmelor a fost înmulțit prin publicarea pentru prima dată a unor bucați nenumerate în *Epoca literară* (1896) („Lungul nasului”, „Minciana”, „Norocul și mintea”), precum și al altor materiale ca: schițe, dialoguri, anecdote, netipărite până în prezent în volume („Istoria mutului”, „Flăcău”, „În tren accelerat”, „Poruncă domnească” etc.).

Meritul editurilor constă și în identificarea unor noi pseudonime (Falstaff, Hans, Nastratin), folosite în paginile „Constituționalului”. O reecartere a perioadelor conduse de Caragiale — ca de pildă „Claponul” și „Moftul român” — precum și a altora la care colaborarea sa a fost necunoscută („Evenimentul”, „Iași”, „Drapelul”, „București”) a dus la noi descoperiri.

Toate aceste cercetări, soldate cu îmbogățirea sumarului volumelor apărute ca și al celorlalte aflate în pregătire redacțională, pun totodată bazele unei bibliografii generale a operei caragieliene.

De la apariția volumului de debut al lui I. I. Caragiale (1889), istoriografia literară a înregistrat peste 130 de ediții tipărite în țara noastră. Ne îndrăgim că aproape jumătate din ele s-au realizat în anii de după Eliberare, datorită politicii culturale a regimului nostru. Numeroase titluri se vor adăuga în anii ce vin, completând ediția de referință cu încă patru volume și aparițiile seriilor: *Scriitorii români*, *Documente literare* etc., în afara reeditărilor obișnuite în colecțiile de masă. Toate sînt mărturie ale unei înalte prejuri de care se bucură, în noi ani, opera lui Caragiale.

Nicolae GHERAN

Ilustrații

Cetățeanul turmentat
Desen de A. JIQUIDI

Cu studiul amănunțit al graficii sociale de la începutul secolului nostru (și chiar al aceluia de la sfîrșitul secolului trecut) se scoate în relief înțelegerea pe care scriitorul Caragiale a avut-o asupra caracterului politic și, în consecință, a deșănțării de ziar. Primul an de activitate al lui Iser, Manu, Ary, Murmu, Ștrabo, și apoi al lui B'Arg, pentru a nu-l mai aminti pe Jiquidi, se desășoară sub semnul acestei valoroase influențe.

Dar nu mai puțin interesantă e urmărirea acestei influențe într-un alt sector al graficii secolului nostru — ilustrația de carte. Desi nu se încadrează în întregime în acest gen al artei grafice, litografiile lui Aurel Jiquidi la *Scrisoarea pierdută* apărute într-un tiraj redus în 1925, inaugurează o epocă nouă în istoria ilustrației de carte la noi. Artistul nu se limitează la sublinierea sarcasmului caragielian, la evidențierea tipurilor celor mai caracteristice, el stabilește trăsăturile care le unesc. Le interpretează prin prima vreme în care trăia, relevând astfel permanența titlurilor lui Caragiale în societatea burgheză. Jiquidi dovedește din toată căuta o înțelegere profundă a lumii lui Caragiale, pe care o considera drept elementul cel mai sigur de apăsare și a corupției și stupidității burgheze. În 1927, de pildă, crease compoziții în care în carnea individuală „Scrierea mașinistului” însoțită de desen și gravură literară a căror sursă de inspirație și mai împiedecă: „Din Caragiale”, „Mache” etc. Intreo conferință rostită la radio în 1935, Jiquidi releva faptul că, pentru artist, interpretarea plastică a operei lui Caragiale oferă un câmp larg de acți-

Dan GRIGORESCU

„A-licolul”, „I-Mai”, „opari” și „Moftul român”, subliniază identitatea lucrurilor urmasite de revizual, cu același al muncitorilor ce manifestează de I-Mai. „... și unii și alții lupăm pentru aduce rea unor vremi mai senine și mai cinstite. Acceea ce noi citim: gen caile tot în direcția în care distrug și ci...”

CARAGIALE ȘI CLASA MUNCITOARE

recupat în primul rind să ridiculizeze odăoase deprinderi și practici ale claselor posedante, Caragiale a privit cu simț de simpatie și înțelegere țăranii ogilite într-un important sector al operei sale sub aspect tragic și a manifestat simpatie pentru clasa muncitoare care în vremea activității lui își făcea intrarea în scena politică. Există în această privință câteva mărturii semnificative, pe care e bine să le reamintim. La 24 ianuarie 1893, Caragiale scoate împreună cu Anton Bacalbașa, la această dată militant socialist, revista umoristică *Moftul român*. Articolul din nr. 23 cu prilejul adunării socialiste de 1 Mai, deși redactat probabil de Anton Bacalbașa, exprimă neîndoios adevărul lui Caragiale la aspirațiile clasei muncitoare: „La Cișmigiu se adună muncitorii ca să serbeze o zi a lor, ziua Muncii și a revendicării de clasă. Poți face glume pe socoteala acelor mii de oameni care se adună acolo, muncitori de un gen și alt gen, de o generoasă năzuință spre o altă lume, cu altă rînduială, cu alte pomiri, cu altă morală?”

Astfel de glume Caragiale într-adevăr n-a făcut. Glumele sale, sarcastice, erau îndreptate împotriva aștei lumi și aveau un fel comun cu aceia ai luptei muncitorilor sau cum spune articolul în continuare: „Între lumea care se adună astăzi, duminică, în Cișmigiu, și între gazeta asta a noastră e un mare punct comun: și unii și alții, lupăm pentru aducea unor vremi mai senine și mai cinstite. Ei, au ales calea organizării și a luptelor politice — noi călea ironiei, a glumei întâpătoare pe socoteala mofhangilor care guvernează lumea. Aceea ce noi distrugem este tot în direcția în care distrug și ei!”

E împiedecă că articolul lui Bacalbașa era cu totul în vederea lui Caragiale, care, mai ales în acest pasaj, iar și puțin subteric, dacă așterni înșel pe-și semnat. De altfel în sfîrșitul de abis o subliniază, la 9 mai, Caragiale va ține o conferință la Clubul Muncitorilor, despre Proștie și inteligență, marcînd disprețul său pentru orștia burgheză (profesorul de „logica veche de care rîd și copiii” este Titu Maiorescu), admirația pentru inteligența naturală a țăranului și interesul pentru problema culturii maselor muncitoare (conferința fiind liberă, conținutul este cunoscut numai din darea de seamă anonimă publicată de ziarul *Munca* din 16 mai 1893).

Date importante cu privire la atitudinea lui Caragiale față de lupta de eliberare a clasei muncitoare pot fi desprinse din scrisoarea trimisă de la Berlin, la 12 august 1905, în toată revoluției ruse, lui C. Dobrogeanu-Gherea.

Apreciind efortul umanitar și social pentru progresul omenirii în genere, Caragiale declară că n-ar fi „în stare să facă glume... asupra acestui punct”, se arată și el „aducător către nedreptăți”, își afirmă încrederea în onestitatea credinței amicului său, dar consideră că lupta socială a fost grav compromisă în 1899, cînd prelușii „generoși” au trecut la liberali, și că în 1905 calea legalistă, preconizată de Gherea la noi ca și în Rusia (se cunosc convingerile oportuniste, menșevice, din această vreme ale lui Gherea) nu se poate recomanda.

Desi Caragiale se dă mai departe, glumînd fîrșete, drept partizan al anarhismului, extrăgîndu-și pentru circumstanță chiar un citat dintr-un filozof anarhist („binele se realizează ca și răul, prin intermediul și cu violența uzurpării...”), revolta sa față de tiranie și de deplina aprobare a revoluției ca unic mijloc de schimbare a unei întocmiri sociale nedrepte nu pot să nu impresioneze în sens pozitiv: „Cum? exclamă el referindu-se la situația din Rusia țaristă: „un tiran cu o bandă de haideuci și arhi-haideuci, cu citeva cele de canalii politienesci și soldățești și de gizi, liare nesățioase de crime și singurii, poate pe vecie amăgiți, umili și batjocori, torțura și teroriza o lume întreagă, timpilă de atîtea suferințe, orăbă de besna ignoranței, și cineva din mijlocul acestei nenorocite lumi, puțînd împiedeca continuarea oprobului și infamiei și crimei, să ezite de a-și împlini această datorie cînd și-o înțeleg?”

El reclamă ieșirea „solidarității umane” din latență și trecerea curajoasă la „răfuire completă”, la restabilirea fie și prin cutremur a echilibrului. Oricît de neserios în aparență, tonul lui Caragiale e nu mai puțin categoric.

„Știu, scrie el lui Gherea, că ai să zîmbești de aceste nimicuri, pe care le vei numi: declamații deșarte a la Cațavencu. Tu ești acum absorbit de desbatările placide ale Consiliului municipal. Eu știu ce vrei: vrei să eviți ce va proorocesc eu, împiedecă capra cu varza. Nu se mai poate...”

În 1907, Din primăvară pînă-n toamnă Caragiale a îndreptățit, pe temeuri asemănătoare, răscoalele țărănești din România. Este interesant că într-o scrisoare trimisă la 29 martie 1907 din Berlin lui Paul Zari-fopol, demascînd încă o dată mășinătatea și deriva partidului istoric („...Carp nu vedează altă scăpare decît intervenția străină...”), „Junlmășii dau din colț în colț...” „La liberali iar este incurcătura cu toată aparența armonie...”, Caragiale nota cu atenție acțiunile muncitorilor („...la atelierele din Pașcani C.F.R. s-au arestat 12 maștrii socialiști, cum se pretinde, turburători, care au fi ajutat la răscoale și ar fi înlocuit într-o saia de adunare portretele familii regale cu ale lui Marx, Engels, Lassalle, etc.”) și, de acord cu ele, se arată indignat că areștații care luptau alături de țărănim „au fost maltratați”. Apropierea autorului *Momentelor* de clasa muncitoare se constată din aceste referiri fără echivoc.

Dacă opera lui Caragiale cuprinde în totalitatea ei o altitudine realist-eretică adîncă și consecvență, acest lucru se datorește, desigur influenței ideologice clasei muncitoare care după 1870 începe să se afirmă din ce în ce mai răsănător.

Al. PIRU

Triumful lui CARAGIALE

Comemorarea semicentenarului morții lui Caragiale aduce într-o lumină și mai vie personalitatea și creația celui care nu închează să fie o permanență a culturii românești. Traduc cu 77 de titluri în 24 de limbi, jucă de sute de ori pe scenele lumii, de la Buenos Aires la Londra, de la Atena la Helsinki, de la Moscova la Tokio, Caragiale își capătă în zilele noastre adevărata sa identitate de scriitor universal, și această valorificare nu este o exhumare. Arzînd ca o loțșă vie în viața spirituală a poporului său, Caragiale a ajuns să intre în conștiința literară mondială nu ca o curiozitate amuzantă și desușată a veacului al 19-lea, ci ca un mare autor contemporan. Mesajul lui și-a păstrat eficacitatea datorită tocmai puterii de cunoaștere a oamenilor, conflictelor și situațiilor. Artă marelui nostru clasic a rămas vie și receptibilă pentru publicul de peste hotare datorită, mi se pare, a două dominante: perspectiva profundă a observației sale sociale și umane, modernitatea procedeele sale artistice. Dincolo de stigmatizarea oligarhiei românești de la sfîrșitul veacului trecut, Caragiale a dat pentru multă vreme o imagine tipică a relațiilor burgheze, demontînd ca și Cheov sau Madașani, mecanismul moral și psihologic al claselor exploatare și al celor care trăiesc la remorca lor. A surprins și a săpat în aramă absurditatea formelor de viață capitaliste, clișeul, locul comun în gîndire și în expresie, categoriile umane generate de condiții istorice asemănătoare. E ceea ce face ca azi spectolul japonez sau argentinian să rîdă de Lache, Mache sau de Amicul X ca de conțelății de-ai lor. O uriașă forță de generalizare a conțelului, de anticipare, îi asigură lui Caragiale, autor al secolului XIX, o actualitate nedezmîntîșă.

Dar Caragiale rămîne modern și prin specificul expresiei sale artistice. Spre deosebire de majoritatea contemporanilor săi, tributari retoricii romantice, Caragiale este, ca și Cheov, un artist sobru, concentrat, esențial. Geniul său prin excelență oral, a însumat în dialog tot ceea ce putea să caracterizeze personajele, conflictele, mediul. Procedînd asemenea regizorului de film sau de radio, Caragiale folosește recursul și primul plan, notația concisă, expresia lapidară. În universul său artistic nu există altă locul tonal solemn sau pompos, retorica goală (decît în gura lui Cațavencu sau Farfuri), stilul discursiv, explicativ și plat. Ca un mare artist modern, Caragiale are o economie de mijloace rareori înțîlnită, preferînd celorlalte dulțeg și armonioase ale descrierilor, contrastul alb-negru puternic ritmat al dialogului. Astfel structurată, opera lui Caragiale a putu — mai ales în ultimele două decenii — depăși granițele țării și cuceri aprecierea unanimă a unor popoare cu culturile cele mai deosebite.

Din literatura de traduceri a teatrului și prozei lui Caragiale, aș dori să semnalez aici excelente versiuni în: a Scriitorii pierdute, datorată lui Giuseppe Patronio (Roma, 1952 și 1960), *Teatru* în limba germană de Georg Maurer (Berlin, 1954) sau prozele așese în limba franceză de Jakob Paul Moim (Berlin, 1959), *Teatru* în limba engleză, tradus de Frida Knight (Londra, 1956), *Opere așese* în limba rusă (Moscova, 1953), în limba maghiară (Budapeșta, 1952), în slovacă (Bratislava, 1954), în cehă (Praga, 1953), în bulgară (Sofia, 1960), în chineză (Pekin, 1955), *O scrisoare pierdută* în eleganta traducere franceză a lui André Kédros (Paris, 1953), în versiunea spaniolă semnală de Hector P. Agosti (Buenos Aires, 1953), în limba japoneză a lui Keita și Johji Hijikata (Tokio, 1962).

Numărul traducerilor și al reprezentărilor *Scriitorii pierdute* sau ale *Popșii furtunoase* crește necontenit. Recent, la Londra și la Viena, *Scrisoarea* a fost aplaudată ca o capodoperă clasică. Și este probabil că pînă la sfîrșitul anului comemorarea semicentenarului morții lui Caragiale, recomandată de Consiliul Mondial al Păcii, va lărgi considerabil aria traducerilor și a spectacolelor. Pe plan național, potrivit hotărîrii guvernului R. P. Romîne, se vor desfășura în cursul lunii iunie numeroase manifestări închinete lui Caragiale. Teatrele, editurile, muzeele, presa și radiodifuziunea, forșurile științifice și de învățămînt, Uniunea Scriitorilor și Comitetul Național pentru Apărarea Păcii, se pregătesc să dea acestui eveniment întreaga lui însemnătate. În domeniul publicărilor pentru străinătate, Editura Meridiane va difuza peste citeva zile o splendidă ediție bibliofilă a *Operei* lui Caragiale în limba franceză. Sînt cuprinse în acest volum tot teatrul și majoritatea prozelor. Comisia națională romîna pentru UNESCO va difuza în cîrînd un album în limba franceză, *Caragiale pe scenele romînești și străine*, la care a colaborat maestrul Tudor Argești, academicianul Tudor Vianu și artistul poporului Sică Alexandrescu. O bună documentare iconografică și bibliografică, cum și un caiet de regie la *Conu Leonida* fac din această lucrare un îndreptar în montarea spectacolului Caragiale pentru teatrele din străinătate. În 1962 va fi un an de consacrare peste hotare a clasicului nostru. La o jumătate de veac după sfîrșitul unei vieți amare, posteritatea îl acordă lui Ion Luca Caragiale, ca o recompensă venșnică împotriva mîrșăviei cațavencilor, farfurizilor, caionilor, — starea sa civilă de scriitor mondial.

Valentin LIPATTI

La Roma, în fata Teatrului „Olimpia”, în seara premierei piesei „O scrisoare pierdută”

CARAGIALE AZI